

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

Megjelenik minden kedden egy iven és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg.

Nem tagok egész évre 2 frttal fizethetnek elő, féléves előfizetés el nem fogadtatik.

HIVATALOS

KÖZLÖNYE.

Pénz- és értékküldemények az ERDÉLYI GAZDA KIADÓ-HIVATALÁHOZ, a lap szellemi részét illető közlemények az ERDÉLYI GAZDA SZERKESZTŐSÉGÉHEZ ezímezendők.
A hirdetési díjazabályzatot lásd az utolsó lapon

Szerkesztő bizottság: elnök **Paget János**; **Berde Áron**, **Szabó Sámuel**, **Szentgyörgyi József**, **Vörös Sándor**, felelős szerkesztő: **Gamauf Vilmos**.

Tartalom: Az erdélyi birtokviszonyok rendezése (Enquête ülések) — Monostori juhvásár. — Vidéki gazdasági tudósítás: Rodna. — Üzleti heti szemle. — Piaczi árak. — Hirdetések.

Az erdélyi birtokviszonyok rendezése.

Első ülés 1879 ápril 28-án.

Részt vettek a tanácskozmányokban **Kemény Gábor** b. miniszter elnöklété alatt, mint a miniszter által meghívottak: **Bánffy Dezső** b. szolnok-dobokai főispán, **Bethlen Andor** gr., **Kemény János** b., **Lészay Lajos** és **Tisza László**, később **Bacon József** országgyűlési képviselők; továbbá **Szabó József** az erdélyi gazd. egylet alelnöke; — **Paget János** és **Schweinitz Gyula** gr. nagybirtokosok; — **Hilibi Gal János** legf. ítélőszéki bíró, **Bokross Elek** országgyűlési képviselő és **Velits Lajos** mérnök, az erd. gazd. egylet képviselői. Az igazságügyminiszterium részéről: **Szentgyörgyi Imre** legf. ítélőszéki bíró és **Dévány Henrik** miniszt. tanácsos, a központi telekkönyvvivő hivatal főnöke. Az ipar-, földművelés és kereskedelmi miniszterium részéről **Kozma Ferencz** min. tanácsos, **Kenessey Kálmán** osztálytanácsos, jegyzők: **Bernát István** és **Lederer Sándor** miniszteri fogalmazók.

Kemény Gábor b. miniszter az értekezletet következő beszéddel nyitotta meg:

Fogadják köszönetemet, hogy felhívásomnak engedve ezen fontos kérdések tárgyalása végett oly messze földről ide fáradtak. Sokszor hallottam, hogy Magyarországon az autonomia iránti benső érzék nyomai cayészni kezdenek: én, istennek hála, ugy tapasztaltam, hogy valahányszor valóban fontos ügyekben hívatik fel a magyar ember, mindig enged a felhívásnak és a közérdek elég nyomos előtte mindig, hogy közreműködését tőle meg ne vonja és tartsa isten ezt soká, mert igazgatásunk alapját ez képezi.

Engedje a tisztelt értekezlet, hogy néhány rövid szóval válaszoljak ez értekezlet genésisét és feladatát. Az erdélyi gazd.

egyesület már hivatalbeli elődeimhez nyújtott be emlékiratokat Erdély általános közgazdasági viszonyairól, s közvetlen elődöm Trefort miniszter ur által kilátásba lón helyezve egy ezen kérdésekkel foglalkozó értekezlet összehívása. Szívesen fogadtam ezen eszmét, részemről is kívánatosnak találván ezen rendkívül fontos kérdések megvitatását. Nem arról van szó, hogy Erdélycek valami külön előnyök biztosíttassanak, mert ha nem vonható is kétségbe, hogy a birtokrendezésnél még az anyaországban is sok kérdés várja megoldását, még is el kell ismernünk, hogy tekintve épen az ottani különleges állapotokat Erdélyben a birtokrendezés nehezebb s másutt alig ismert akadályokkal küzd, az ország Királyhágón inneni részeiben alkalmazásban levő törvények ott a viszonyok eltérő voltánál fogva pedig merőben alkalmazhatlanok. Ki kell derítenünk miben rejlik ezen nehézség oka, talán az illető törvényekben, az arányosítás és tagosítás közt létező kapcsolatban, vagy pedig az eljárás nehézkességében stb. mind oly kérdések, melyek megérdemlik, hogy minél gyorsabb és kedvezőbb megoldást nyerjenek.

Legyen szabad még röviden kiemelnem azon intentiót, mely a kérdőpontok összeállításánál vezérelt.

Az erdélyi gazdasági egyesület emlékirataiban előadottak nem csupán ezen kérdésekre terjeszkedtek ki, hanem ezenkívül az ipar, kereskedelem, sőt a sociális viszonyokat is érintették. Tisztelt értekezlet, ha sokat markolunk, keveset szorítunk, ha a főbb speciális kérdések tisztába lesznek hozva, a részletekben elérendő practikus eredmény annál nagyobb lesz. Ezért foglalkozzunk előbb kiválólag a tagosítással. Ha marad idő, foglalkozhatunk azután egyéb felvetett kérdéseivel is a gazdasági egyletnek.

Mondják ki nézeteiket nyíltan és őszintén minden tartózkodás nélkül. Nincs jogom és nem is akarok semminemű pressiót gyakorolni, hanem különböző önálló szakértői taglalások meghallgatása által az ügy állását felderíteni.

Nem lehet arról szó, hogy minden, mi itt elmondatik, érvényesüljön: az értekezlet feladata véleményt nyilvánítani, hogy mi és miként történjék, az a kormány dolga.

Fogadják még egyszer őszinte köszönetemet és áttérve a tárgyra, kitzúzom a mintegy általános bevezetésül szolgáló első kérdést.

1. Minek tulajdonítható, hogy a birtokrendezési, tagosítási, arányosítási ügyek menete Erdélyben különösen az 1871, LIII., LIV., LV. t. cz. életbeléptetése óta szám és eredmény tekintetében folyton kedvezőtlenebb?

Tiszta László az erdélyi gazd. egyesület nevében köszönetét fejezi ki a miniszter urnak különösen azért is, hogy az enquete tárgyalásának alapját képező kérdések a tulajdonképeni birtokrendezési kérdéseken kívül az egyesület által felvetett tárgyra is kiterjeszkednek; hiszi, hogy az esetleg ellenmondó nézetek tisztázását, kiegyenlítését elősegítvén, a jelen értekezlet Erdély viszonyaira üdvös hatással leend. Nézete szerint a feladat kettős. Fel kell deríteni először mi volna a legjobb s más részről, hogy a jelen viszonyok között mi volna a legsürgősebben keresztülvendő.

Lészay Lajos nézete szerint az idézett t. cz. nem egészen oka a kedvezőtlen helyzetnek; ezek az igazs. miniszteri rendeletekkel együtt fenntartották a régi eljárást, melynek legfőbb hátránya a pertári eljárás meghonosítása, melyből aztán a felebbezések végtelen sora eredt. Az okok a közéletben is keresendők, ilyen a birtokosoknak ellenszenve a tagosítás iránt, a birtok értékének csökkenése, szóval az általános elszegényedés; épen mert ezekkel is kell küzdeni, nem tette meg a törvényhozás mindazon jót, mit megtenni módjában lett volna.

Nézete az, hogy a peres rendes eljárás és pertári kezelés helyett sommás nyomozat tétessék kötelezővé, a tárgyalás vezető bíró utasítsassék, hogy minden segédadatot hivatalból szerezzon be, a bizonyítási eljárást hivatalból vegye foganathas ezek alapján a nyilvánuló ellentétek még a tárgyalás folyamán kiegyenlítettessenek. A költségek kivételénél tiz hold leszámítandó, a többire pedig egyenlősítettessék; a katasztrális fölmérések a birtokállás alapjául elfogadandók, ha állammérnökök alkalmaztatnak összekötendő a culturmérnöki intézménnyel, végül ezen elveknek rendeleti uton leendő keresztülvitelére minél tágabbkörű felhatalmazás a miniszter számára.

Tiszta László a baj okát theoretikai és gyakorlati szempontból fogja fel. A mostani eljárás, már alapjában nem felel meg a birtokrendezés eszméjének annyiban, a mennyiben a közigazgatási és jogi teendők összezavartattak. A birtokrendezés pedig kiválólólag közigazdasági kérdés, tehát a törvényszékek illetékessége csupán az itt mellékes jogi kérdések eldöntésére lett volna korlátolandó. Gyakorlati szempontból oka a pertári kezelés, kevés az urbéri ügyeket intéző bírák száma és ezen kevés is másnemű ügyekkel is van terhelve. Oka továbbá a pénztelenség. Akadályozza még a tagosítás haladását a hosszadalmasságtól és általában az azzal járó kellemetlenségektől való félelem. Nézete szerint az eljárás alapelvei módosítandók, úgy hogy a költségek kivétele méltányosabb arányra fektettes-

sék, hogy szakértő mérnökök alkalmaztassanak és különösen a culturmérnöki intézmény kitelhetőleg fejlesztessék, nagyobb számu erre képes egyének alkalmazásával.

Hilibi Gábor János. Összes bajaink oka, hogy az elmélet volt irányadó ezen kérdések intézésénél. Ha azt akarjuk, hogy a mulasztások némileg is helyrepotoltassanak, a helyszínen működő, egyenesen csakis e célra rendelt, más bírói teendőkkel nem terhelt bizottságokra van szükség, mint ez Nassau hercegségben oly sikeresen alkalmaztatott. Foldozgatással mire sem megyünk, hanem gyökeres rendszerváltoztatást követel.

Báffy Dezső b. Mindazokra nézve, a mi a vonatkozó törvénycikknek hiányosságára mondatott, osztozik az előtte szólók nézeteiben. Hibás az alapelv, mely szerint a birtokrendezés kiválólólag magánjogi kérdésnek kvalifikáltatott, de épen oly hibás azt csupán nemzetgazdasági kérdésnek tekinteni. A kérdés kettős természetéből kifolyólólag nézete szerint a becslés és hitelésítés lenne a bíróságnál meghagyandó, a kérdéseknek gazdasági szempontból leendő eldöntése céljából pedig kerületenként működő helyi bizottságok állíttassanak föl. Az államérdeke követeli a stabil kataszter keresztülvitelét. Stabil pedig a mi viszonyaink között a birtokrendezés és tagosítás keresztülvitele előtt nem hozható be. Kimondja, hogy a vonatkozó törvények és rendeletekben elfogadott helytelen magánjogi alapelv folytán ezek keretén belől gyökeres orvoslás nem remélhető. Gyökeres rendszerváltoztatást kíván, nem barájtja azonban az obligat tagosításnak: óhajtja, hogy legyenek felvilágosító, buzdító, de ne kényszerítő közegek.

Tibád Antal: három körülményben látja a bajok okát:

- a) A minimumnak $\frac{1}{3}$ -ban való megállapítása, mely legtöbb esetben össze nem hozható;
- b) a kisbirtokosok ellenszenve a tagosítás iránt;
- c) azon körülmény, hogy a tagosításnál a birtokosok előleget kötelesek adni. Legfőbb teendő új eljárást készíteni, melynél az alapelv sommás szóbeli eljárás legyen a felebbezések lehető megszorításával.

Kemény János b. szintén a törvényt tartja a kedvezőtlen helyzet okának, csakhogy szerinte a törvény akkor hibáztatott el, midőn az igazságügyi ressortba osztatott be, holott rendeltetésénél fogva a földmívelési miniszterium hatáskörébe tartozik. Nevelte ez irányban a kedvezőtlen állapotot a jogszolgáltatásnak a közigazgatástól történt teljes elválasztása. Ual továbbá azon visszasságra, hogy a tagosítás költségeit a fenálló kulcs szerint kizárólólag a volt földesurak jobbágyaikért és ennél fogva nemcsak egyes esetekben, hanem gyakran oly földesurak kénytelenek viselni, kik az illető községekben a tagosítás keresztülvitele alkalmával ingatlanal egyátalán nem is bírnak, vagy pedig oly csekély mérvben bírnak, hogy a költségek ingatlanai értékét többszörösen felülmulják, hozzájárul még ehhez, hogy az ily ingatlan épen a rajta levő teher miatt át sem ruházható.

Nézete szerint a jelenlegi tagosítási peres eljárás megszüntetendő, helyette nyomozó eljárás léptettetnék életbe. Ne torjesszük ki javaslatainkat felette gyökeres átalakításokra, ad-

dig is azonban, míg teljesen jót nem teremthetünk, iparkodjunk a létező rosszat lehetőleg fokozatosan javítani.

Schweinitz Gyula gr.: Az erdélyi birtokállapotokat számokkal kívánja megvilágítani; a mai erdélyi részek magukban foglalnak 9.776.296 cat. holdat, a terület 10,692,432 parcellára oszlik szét; 1857-ben volt Erdélyben 8.994,510 parcella, ezek száma 1857. óta 1.097,912-vel szaporodott, úgy, hogy ma egy parcellára 1456 négyszög öl esik.

Azok ellen, kik azt állítják, hogy a jelenlegi törvény és tagosítási eljárás nem rossz, a következő számokat hozza fel: a kolozsvári kat. igazgatóság kerületében van 1317 község, ezek közül mintegy 7.4% község tagosítva van, 6.15% községben most foly a tagosítás, ellenben 86.41% községben még hire sincs. A n.-szabeni kat. igazgatóság területén van 1211 község, ezekből 29 van tagosítva és 54-ben van folyamatban; összesen tehát a 2528 kat. község közül 207 községben történt meg a birtokszabályozás, vagyis az összes községek m. e. 8%-ában; hogy hová vezetett a hiányos eljárás, ezen számok eléggé igazolják.

Bajaink főoka, hogy 1-szor a tagosítást nem tekintették főfontosságú gazdasági kérdésnek, hanem perkérdést csináltak belőle; 2-szor, hogy specialis hatóságok nem állítottak fel; 3-szor, hogy kevés szakértő mérnökünk van. Nézete szerint első minden körülmények közt a birtokrendezés és csak ezután következnek a tagosítás, azt hiszi, hogy az eljárás gyökeresen megváltoztatandó.

Bokros Elek nem osztja előtte szólott Schweinitz gr. nézetét. Elismeri ugyan, hogy a tagosítás üdvös hatással van a gazdasági viszonyok javulására, de nem tulajdoníthat az államhatalomnak oly jogot, hogy kényszertagosítást kimondhatna.

Utal azon rendkívüli változásokra, melyek a kényszertagosítást nyomon követnék, volnának annak rögtön káros következményei is: beruházások nem történneek, betáblázott követelések felmondatának, az okszerű gazdálkodás mindinkább ritkábbá válnék, szóval általános romlás állana be. A tagosítás arra elegendő értelmi és pénzbeli töké nélkül nem képzelhető és nem is vezet célhoz. A hivatalból tagosítás eszméje nálunk még nem érett; a törvényhozás eleget tett feladatának, ha lehetőleg könnyíti a tagosítást és ezt vallva, oda jutunk, hogy a mostani eljárás csekély kivétellel mindent kimerít.

Az első kérdés praecoccupáló szövegével szemben állítja, hogy a tagosítási ügyek menete 1871. óta nem vált lassubbá, azok száma nem csökkent, tény azonban, hogy nem növekedett azon arányban, mint általában kívánatos lett volna. Ezen ténynek egyszerű oka abban rejlik, hogy az intelligensebb és vagyonosabb községekben a tagosítás már 1871. előtt megtörtént, a fennmaradt szegényebb községek pedig a pénzhiány miatt nem tudták foganatosítani. Nem kíván rendszerváltoztatást, a jelent jónak találja és ennek keretein kíván megfelelő módosításokat.

Bethlen András gr.: Az 1871. óta mutakozó egyáltalában ki nem elégitó eredményekből önkényt következik, hogy gyökeres rendszerváltoztatásra van szükség. Nagyobb mérvű

tagosítás megindítására célzó, nagyszabású mozgalmat óhajt, nem barátja azonban az obligát tagosításnak.

Hármas irányban kíván javításokat, az első a minimum leszállítása, a második a tagosítási költségek repartitálása a birtokosok közt; harmadik, minthogy a hosszas eljárás miatti bizalmatlanság szülő oka a tagosítástól való tartózkodásnak, legfontosabb a törvényt akként módosítani, hogy rendes körülmények között a tagosítás bizonyos idő alatt (2—3 év) megtörténjék.

Azon kérdést illetőleg, hogy mily közegek legyenek megbizva a törvény vegrehajtásával, elfogadja azon nézetet, mely szerint a birtokrendezés ügye a bíróságoktól elvétetvén, más administratív és szakértő közegekre bíztnék.

Előtte nem lehet irányadó az állam szorult pénzügyi helyzetére való hivatkozás, mivel ha a catasteri munkálatokra évről-évre milliókat költünk, ezen kétségkívül productiv művelettől a költségeket megtagadni hazafiatlanság volna.

Page János a létező bajok okait az eljárásban látja, a hosszadalmas tárgyalási eljárás helyett az érdekelletétek kiegyenlítését eszközölő specialis intézkedéseket, melyeknek bizonyos körülmények között a választási jog, illetőleg sorshuzás, — alkalmazását ajánlja.

Szabó József Bokros Elekkel egyetért annyiban, hogy az obligát tagosítás kimondását ő sem tarthatna üdvös intézkedésnek; tagadja azonban, hogy a tagosítások jelen lassu menete az ugyancsak Bokros által előadottakban lelné magyarázatát. Ennek egyedüli oka a most érvényben levő peres eljárás, a törvény világos rendelkezésével ellenkező, de mégis divó kifoghatlan felebbezések, szóval az alapján téves eljárás. Pártolja egész terjedelmükben a Kemény János b. által kifejtett nézeteket.

Szentgyörgyi Imre elismeri, hogy a birtokrendezés, de különösen az arányosítás körüli tapintatos eljárás az ellenkező érdekeket kiegyenlítő kiméletet ép úgy megkívánja, mint az erélyes eljárást; elismeri azt is, hogy a határrendezés némi tekintetben fölzavarja a birtok- és személyes viszonyokat, egyesek gazdálkodását, régi megrögzött szokásokat: de Bokros állításával szemben tagadja, hogy ezen krízist az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése idézhetné elő, mert a jelzett bajok már is léteznek és következményei az 1871. évi törvények azon intézkedésének, mely szerint a birtokrendezés és arányosítás hivatalból, a tagosítás pedig a birtokosok $\frac{1}{3}$ -ának kérésére megindítandó.

Azon állítás, hogy a törvény oka a most oly nagy mértékben éreztető bajoknak, nézete szerint nem helyes; mert éppen a törvény kategorikus intézkedései idézik elő azon minden oldalról nyilvánuló óhajt, annak szükségét, hogy gyors, egyszerű, lehetőleg olesó eljárással, szakértelemmel bíró közegek — hogy úgy mondja — sietessék és enyhítsék a krízis lefolyását. Ugy állami, mint socialis, nemzetgazdasági, pénzügyi, rendészeti és törvényhozási tekintetből ily irányban kell hatni és a jelen enquete tanúsítja, hogy a kormány is úgy fogja fel a téren feladatát.

Az igazságügyi miniszter ur is felismerte az ügy fontos-

ságát és horderejét, saját ressortjában is mindazon intézkedéseket óhajtja életbe léptetni, melyek a materialis jog sérelme nélkül az ingatlanokra vonatkozó jogok, a telekkönyvi szervezet megszilárdítását, a hitel megállapítását, a gazdaságat előmozdítását eszközölhetik. —

Erre elnök minister constatálja, hogy azeddig előadottak a tárgyalásra kitűzött első kérdést minden oldalról megvilágosítván, azt kimerítették; miért is ezen kérdés feletti vitát bevégzettnek jelenti ki.

A második ülés idejéül e hó 29-ének d. u. 5 óráját kitűzvé, az idő előhaladott volta miatt az ülést bezárja.

Második ülés 1879 april 29-én.

Elnök minister a II. kérdést tüzi ki tárgyalásul:

„Mennyiben okai ennek (a birtokrendezési ügyek lassu menetének) a még függőben levő egyes telkek és telek-részek természete, meg- és visszaválthatása iránti perek?”

E kérdés megvitatásában részt vettek Tisza László, b. Bánffy Dezső, Tibád Antal és Bokros Elek, értekezleti tagok és különbség nélkül azon meggyőződésüknek adtak kifejezést, hogy a birtokrendezési ügyek lassu menetének a függőben levő urbéri perek egyáltalában nem okai, mivel némely vidéken ezen perek száma oly elenyészőleg csekély, hogy mint ilyenmü akadály számításba nem vehető, sőt épen ellenkezőleg ott, hol e nemü urbéri kérdések rendezése a tagosítással szoros kapcsolatban állt, ott a birtokrendezés és tagosítás ügye aránylag a leggyorsabban és legsikeresebben volt keresztülvihető.

Elnök constatalván, hogy a nézetek teljesen megegyeznek abban, hogy a függőben levő urbéri perek egyáltalán nem akadályai a birtokrendezésnek, tárgyalásra kitüzi a következő harmadik kérdést:

„Sorozható-e ezen okok közé, hogy a rendezés, tagosítás, arányosítás, gyakorlatilag véve egy eljárás tárgyává tétetett?”

Elek es György. A kitűzöttek közül ezen kérdés lehető czélszerű megoldását tartja a jelen értekeztet legfontosabb feladatának. Nézete szerint a hiba ott rejlik, hogy a különböző természetü ügyek egységes eljárás tárgyává tétettek. A bajok orvoslására szükségesnek tartja, hogy a törvénynek idevonatkozó intézkedései módosítást szenvedvén; ott, hol a helyi viszonyok és a rendezés gyorsítása követeli, az eljárások egymásutánja rendelkezessék meg a következő fokozatos menettel:

- a) az erdők elkülönítése,
- b) erdők, ősi legelők elkülönítése,
- c) a dülönkénti parcella összesítés,
- d) tagosítás.

Az erdő elkülönítésnél akadály jelenleg az urbéresnek 1 1/2 holdtól 16 holdig meghatározott illetménye. miután a bíró nem tudja hogy az osztályt mily elvek szerint vigye. A bíró tájékoztatására basisul ajánlja az 1847-iki márnáállomány összesítését.

Az erdők és erdőközi legelők, illetőleg, a hol ilyenek nem léteznek, a legelők elkülönítése jövőre hivatalból lenne eszközözendő.

Tisza László nézete szerint az 1871. III. t. cz. 46. §. rendkívül complicálja a kérdést és ezen §-t mindenesetre a módosítandók sorába kérné fölvétetni.

Dé vány Henrik. A vitatott §. szerkesztése alkalmával azon intentió volt irányadó, hogy lehetővé tétetvén a különböző peres kérdéseknek egy kereselbe leendő összevonása, ez által az eljárás egyszerűsítették és gyorsították.

Bokros Elek. A föltett kérdésen a gyakorlat már tul esett, miután az aranyosítási és birtokrendezési keresetek többnyire beadattak, ezeknek most már együttesen kell megoldást nyerniök. Ha saját meggyőződését emelhetné törvényé, az esetben a formalításokat teljesen mellőzné, sőt a tagosítás megindítását formaszzerű keresetek beadásától sem tenné függővé és épen azért osztozik azon fölfogásban, mely szerint a bírónak lehetővé tétetnék, hogy a birtokrendezés és tagosításra vonatkozó egyes fontos elvkérdések külön elvi ítéletekkel, az egész ügyet pedig egy, a végrehajtás alapjául szolgáló végítélettel oldhassa meg.

Hilibi Gaál János is ezen nézetben van. A hiba az, hogy oly szabályok, melyek Magyarországon a birtokviszonyok rendezésénél irányadók voltak, minden módosítás nélkül kiterjesztettek Erdélyre is, habár ott a viszonyok sokkal komplikáltabb jogi kérdésekkel vannak kapcsolatban. Az arány meghatározása jogi természetü kérdés, mig az illetményeknek kiutalása gazdasági, ennélfogva az utóbbi legczélszerűbben localis ambulatoria comissiók feladatát képezhetné.

Lészay Lajos véleménye szerint a törvény ezen rendelkezése egészen helyes s az együttes tárgyalás a leginkább czélravezető.

Szabó József Lészay állításával szemben megjegyzi, hogy a törvénynek azon intézkedése, a mely szerint az arányosítási és birtokrendezési perek zárhatár idő alatt folyamatba teendők, csupán szinlegesen hajtattott végre, minélfogva a törvényszékek utasítandók lennének, hogy a megindított pereknek — a felmerült kérdések fokozatos megoldásával is — keresztülvitelét mielőbb eszközöljék.

Bánffy br. elfogadja Lészay álláspontját s kijelenti, hogy nem tartozik azok közé, kik az eljárás gyökeres elkülönítését kívánatosnak tartják. Nézete az, hogy nem szükséges itt teljesen önálló bíróság, hanem elegendők gazdasági segéd közegek, mert nem az a czél, hogy gyorsan, hanem hogy czélszerűen rendezzünk.

Schweinitz gróf csaknem lehetetlennek tartja oly különféle változó birtokviszonyok között általános szabályok felállítását. A tagosítás és birtokrendezés oly rokon természetü ügyek, hogy csakis egy hatóság által intézhetők el; miután azonban vannak községek, hol a tagosítás keresztülvitele gazdasági szempontból hátrányos, ennélfogva ily községeknél eleve meghatározandó, hogy ott a tagosítás egyáltalán megengedhető-e?

Elnök constatalván, hogy ez érdekes eszmecsere által a kérdés teljesen kimerítettnek tekinthető, az e fölötti vitát bekezeszti s folytatólag a következő negyedik kérdést tüzi ki tárgyalásra.

„Nem vehetők-e ki egyes (havasi, erdei) különös művelésű az 1871. LV. t. cz. 21. §-ában nem érintett és ott említettékhez hasonló területek az általános határtagositás alól.

Nem tehetők-e ezek külön rendezés és tagositás tárgyává?”

Tisza László szerint a kérdéses szakasz akként módosítandó, hogy az ott megnevezettekhez a nagyobb havasok és havasi legelők is hozzászámítsanak és a havasok közt fekvő nagyobb művelt területek is külön tagositás tárgyává tétessenek.

Bethlen András gróf az előtte szólók által felhozottakhoz még hozzáadandóknak tartja a havasi területeken levő bizonyos falvakat, hol a tagositás keresztülvitele épen nem czélszerű, ha ezek ki nem vétetnek, ha ez nem történnék, előállhat azon eset, hogy egy községre rosszakaratból is rá octorjálhatják a tagositást.

Schweinitz gróf szerint a 21-ik §. nem elég bő, nem foglalja magában mindazokat, mik kiveendők, illetőleg leszállítandók volnának és ez okból ezen szakaszt teljesen elhagyandónak véleményezvén, ajánlja helyette az erd. gazd. egyesület által a birtokszabályozás, tagositás és mezeti utak szabályozása körül követendő eljárás tárgyában kidolgozott törvényjavaslat II. szakaszát. A havasoknál birtokszabályozás szükséges, de tagositás nem — és még az is kimondandó a törvényben, hogy az egyes parcellák az illető tulajdonosra nézve hozzáférhetők legyenek.

Hilibi Gáál János szerint általános szabály nem vezethet célhoz, hanem a helyszíneni meghatározások szerinti külön tagositást óhajt.

Ezután elnök az ötödik kérdésre irányozza az értekezlet tagjainak figyelmét.

„Szükséges-e a tagositás megengedését az $\frac{1}{3}$ rész kimutatásától feltételezni és ha igen, mely területek számítandók ebbe?”

Schweinitz gr. rendkívüli fon'osságúnak tartja ezen kérdést, mivel ennek helyes eldöntésétől függ az általános birtokrendezés ügye. Azon elv, minélfogva a többség határoz, csakis intelligens birtokossággal szemben lehetne érvényesíthető. Sajnos, mindamelltt ki kell mondania, még Erdélyben nem vagyunk annyira, hogy ezen elv felállítható lenne. Az intelligencia Erdélyben még kisebbségben van és így az államnak kell lehetőleg rajta segíteni. A törvény jó lehet magyarországi viszonyokra, de nem sokat segíthet az erdélyieken. Hibás az elv, első a tagositás iránti ódiomot elenyésztetui és azt erélylyel végrehajtani.

Az egy harmadrész kimutatást kötelezővé tenni, semmi esetre sem helyes, de ezen minimum általános leszállítása sem vezetne célhoz, különbség teendő az egyes községek szerint. Nálunk a birtok szét van forgácsolva, tulajdonképeni birtokos középosztály nálunk nem létezik. A következő számok ezen állítást mindennél eclatánsabban illusztrálják:

Erdély 563,938 birtokosa közül 5 hold vagy ennél kevesebbel 335,407 bir; 5—15 holddal 136,098 és 15—30 holddal 61,371 bir; továbbá 33—200 holddal bir: 27,841;

200—1000-ig 2223 és csakis 828 birtokos bir 1000 holdon felül 10 000-ig; az összes 563,938 birtokos közül:

520,031-nek van	50	frt és kevesebb
32,127 „ „	50—	100
10,046 „ „	100—	500
856 „ „	500—	1000
633 „ „	1000—	3000
109 „ „	3000—	5000
33 „ „	5000—	10000
csak 3 „ „	10000	frton felül jövedelme.

Ismétli, hogy nincs középosztályunk, ennek fejlesztésére kell törekednünk. Van nálunk még egy baj, hogy mindenki földmives, ámbár minél kevesebben értenek hozzá. Az iparos, kereskedő mind földműveléssel foglalkozik; utal azon hátrányokra, melyek abból erednek, hogy földművelésre nem hivatott közegek is foglalkoznak azzal, nemcsak, sőt gyakran saját hivatásszerű foglalkozásuk nyílt kárára, idejük legnagyobb részét annak szentelik. Itt volna valóban áldás a tagositás, mert ez volna hivatva lehetővé tenni a munka megosztását.

A minimum megállapítását illetőleg javasolja, hogy ezer holdon alul és 8 ezeren felül bíró községekben $\frac{1}{4}$; az 1—8000-ig terjedőkben $\frac{1}{5}$ -re szállíttassék le.

Tisza László már 20 évvel ezelőtt oly fontosnak tartotta a tagositást, hogy azt már azon időben is hivatalból kívánta eszközölni. Az alapelvre nézve Schweinitz-al egyetért, de nem fogadhatja el az általa javaslatba hozott módokat.

A holdak számára való tekintet nélkül a minimum véleménye szerint egy ötödre szállítandó le, ebbe betudandó 1-ör az árvák birtoka feltétlenül, 2-ör a havasok és erdei területek, 3-ör kimondandó, hogy a tárgyalásról távol maradtak a tagositást óhajtok közé soroztatnak; nem tartja még ezt sem elegendőnek: tekintve, hogy a tagositás, ha csak egy oly birtokos is kívánja, kinek szétszórt birtoka legalább 200 hold és hogy oly községekben a parcellák többsége egy holdon alul marad, a tagositás hivatalból foganatosítandó.

Bokros Elek ismeri a tagositás közgazdasági nagy fontosságát, óhajtja, hogy a minimum leszállíttassék, de nem merne oly messze menni, mint Tisza László. Czélszerűnek tartaná a minimumot $\frac{1}{4}$ -ben határozni meg, a melyben azonban mindennemű birtok beszámíttatnék, miután a birtokok természetének meghatározása sok pernek lehet okozója. Nézete az, hogy Tiszának indítványa, mely szerint a tárgyalásról elmaradókat a tagosításhoz ragaszkodóknak tekintti — helytelen, sőt veszélyes lehetne, a mennyiben könnyen zaklatásra adhatna okot. Ott, hol az $\frac{1}{4}$ be nem szereshető, a provocatio joga maradható lenne oly egyes birtokosnak is, ki minimum 500 hold szétszórt ingatlannal bir.

Nem járulhat azonban hozzá Tisza László azon nézetéhez, hogy ott, hol a parcellák többsége egy holdon alól van, hivatalból viendő keresztül a tagositás, miután ezen állapot többszörös tagositás után is előfordulhat.

Bethlen gróf nem tekinthet 20 évvel hátra, mint előtte szóló s azt véli, hogy Erdély jövője a tagositástól függ. Határozottan ellene van az obligát tagositásnak, mivel általa ép oly

területekre octrojáltatnék a tagosítás, a hol az gazdaságilag nem mondható előnyösnek; a helyett, hogy jót teremtené, csak elégedetlenséget szülne. Véleménye szerint egy ötödre számítandó le a minimum, de ez egy ötöd a tagosítandó területnek egyötöde legyen, ez lenne a valódi könnyítés. Célyszerű, ámbar radikális lépésnek tartaná azt, hogy a 200 holddal bíró birtokosnak megadassék a provocatio joga, ezt úgy kívánná megszorítani, hogy ez a határ nagyságával arányba hozassék, főszólyt azonban arra fektet, hogy az egy ötödbe havasi terület egyáltalán ne számittassék be.

Hilibi G a á l János a minimumot egy ötödben óhajtja megállapítani. Meg kell győzni a kisbirtokost a tagosítás előnyéről s így elkészítve a talajt, mondassék ki imperative a tagosítás.

P a g e t János azt hiszi, hogy a minimum leszállítása nagy elégedetlenséget idézne föl. Ha már csakugyan le kell szállítani, $\frac{1}{4}$ -nél alább menni tanácsosnak nem tartja. A Bokros által előadott indokoknál fogva Tiszának azon javaslatát, hogy a távollevők a tagosítást óhajtók közö soroztassanak, nem fogadhatja el.

E ponthoz még többen óhajtván hozzászólni, elnök az ülést bezárja.

Harmadik ülés 1879 ápril 30-án

Az ülést K e m é n y Gábor keresk. miniszter megnyitván, az ötödik kérdés folytatólag tárgyalatik.

E l n ö k, mielőtt az ötödik kérdést folytatólag tárgyalás alá bocsátaná, szükségesnek látja röviden recapitulálni mindazt, mi az első ülésben e pontra nézve elmondott.

Ezek után a tárgyalás folyama újra fölvetvén, szót emel

S z a b ó József: A szőnyegen levő kérdés oly fontos, hogy hozzászólni minden jelenlevőnek kötelessége. Nem követheti Tisza Lászlót az obligat tagosítás terén, ép ily kevéssé találja indokoltnak és helyesnek a Schweinitz gr. által felállított osztályozást. A Bethlen gr. által javaslatba hozott $\frac{1}{5}$ minimumnak olykép leendő meghatározását, hogy abba csupán a tagosítandó terület számittassék be, nem előmenetelnek, hanem határozottan hátramenésnek tartja. Tisza Lászlónak azon javaslatát, mely szerint az árvák vagyona feltétlenül beszámittassék, oda módosítaná, hogy a gyámság és gondnokság alatt levők birtoka feltétlenül leszámmittassék. Azon javaslatot, hogy 2-300 holdnyi birtokos is kérhesse a tagosítást, azon esetben igen üdvösnek tartja, ha oly községben engedtetik meg ez, hol a határ 1 holdnál kisebb parcellákból áll. A felebbezést csak azon esetben tartaná megengedhetőnek, ha az elsőfolyamodású bíróság a tagosítás megengedése kérdésében tagadólag határozná.

D é v á n y Henrik ezen elvből indulva ki, hogy helyes gazdálkodás csupán tagosított birtokon üzhető, nézete szerint első dolog megkönnyíteni a birtokosnak a tagosítás keresztülvitelét. Ez okból a jelenlegi minimumot $\frac{1}{4}$ -re szállítaná le, tovább meani ezuttal nem akarna; arra nézve pedig, hogy mi számittassék a minimumba, elég világos a törvény jelenlegi intézkedése. Tiszának az egy holdon alóli parcellák tagosi-

tására nézve tett indítványa a birtokjog éles megsértését involválja. különben meg van győződve, hogy a mint az illetőknek alkalmuk lesz a tagosítás előnyeiből meggyőződni azt kénszer nélkül is önként fogják kérni.

B á n f f y Dezső b.: A minimum nem elvi, hanem cél-szerűségi kérdés. Azt hiszi, hogy ott, hol az érdekeltek a tagosítás szükséges voltáról meg vannak győződve, bármily minimum megállapítása felesleges. Megfelelő szakerők hiányában most radikális orvoslást nem lévén módunkban nyújtani, fokozatos javítás lehetséges csak, erre nézve cél-szerűnek tartja az $\frac{1}{3}$ -nak $\frac{1}{5}$ -re való reducálását. Hogy hivatalból történhessék-e egyáltalában a tagosítás — erre nézve az értekezlet figyelmébe ajánlja az erdélyi gazdasági egyesület törv. javaslatának I. sz. c) pontjában foglaltakat E pont szerint okvetlenül szakközvegekre van szükség, kiknek véleményétől tétetnék függővé a tagosítás hivatalból megindítása, még ott is, hol a birtokos $\frac{1}{5}$ azt nem kívánja, mihelyt az érintett szakkögek a tagosítást gazdasági szempontból mulhatlanul szükségesnek nyilvánítják.

B. K e m é n y János szerint a kérdés igen egyszerűnek látszik, de fontosságot a tagosítás gyors keresztülvitelére nézve nem tulajdoníthat a minimum mikénti megállapításának. Nézet szerint vannak másfele tényezők is, melyek a tagosítás gyors keresztülvitelét megakaszthatják, így ha a minimum leszállítása a tagosításnak nagy számbani megindítását vonná maga után, mérnökök és bíróságok munkával tulhalmoztatván, okvetlenül oly megtorlódás állana be, mely teljesen paratysálná a minimum reductiója által elért előnyöket, sőt az ellenkező hatást idézné elő, mint a melyet a minimum leszállítása célba vett.

Ha engednie is kell a minimum leszállítására irányuló közhajnak, nem menne egy lépésnél tovább s a minimumot legföllebb $\frac{1}{4}$ -re szállítatná le.

K o z m a Eerencz min. tanácsos, mint nem erdélyi, addig, mig az illetékes egyének részéről kimerítő nyilatkozatok nem történtek, a kérdéshez hozzászólni nem kívánt, hogy mégis szavát emeli, teszi azt azért, mert b. Bánffy Dezső szavából arról kellett meggyőződnie, miszerint daczára annak, hogy eddigelé mindenki csakis feltételes rendezést sürgetett, — a gyökeres orvoslás szükségét mégis átlátják az értekezlet t. tagjai is.

B o k r o s Elek az erdélyi viszonyok alaposabban történő rendezését cél-szerűnek azért nem tarthatná, mert valamin más irányban, úgy a birtokviszonyok átalakításában is érizkedni kell az ugrásoktól. Én is — ugymond szóló — conservative óhajtók eljárni ott, hol az indokolt; mert ha nincs is ugrás a természetben, mely magát meg nem boszulja, óvakodni kell rohamos változások előidézésétől, hol társadalmi fogalmak, emberi érzések, bizonyos irányu szokások megváltoztatása céloztatik. De ugrás-e és természetellenes-e az, ha a birtoklasi viszonyoknak ziláltságát épen a közjó érdekében megszüntetni óhajtjuk, habár egyszerre is megszüntetnek és ezzel adnánk módot az egyesek kezébe, hogy a természetes és fokozatos hatadást megkezdhessék, a mi eddigelé lehetlenné váltéve; lehet-e ez hiba, lehet-e bün?

Nem anomalia-e, hogy a magyar korona egyik legszebb, leggazdagabb s a természettől leginkább megáldott része egy-sersmind leggyöngébb is. Minden tényező meg van arra nézve, hogy a lakosság a természet jótéteményeivel bőven ellátva boldog legyen és mégis hol található fel Erdélyben a boldogság? Sehoh, mert a jólét emelésére bárhonnán jövő, bármily nemes törekvés is megtörik a viszonyok ziláltságán.

Ha azt elhárítottuk, nevezhető-e az ugrásnak, nem kö-telesség az csupán, melyet a jólét fejlődése parancsol. A bir-tokviszonyok rendezése az, mi összes figyelmünket igényli, a tagosítás mikénti megoldása e főfontosságu kérdés mellett el-törpül. Nem volna-e czélszerű, ha a t. értekezlet a részletek mellőzésével így szólana: itt az idő erőteljes lépéseket tenni, hogy az erdélyi gazda az eddigi abnormis közállapotok bilin-cseitől megszabadítva, végre képességét, szorgalmát és törek-vését érvényesíthesse s felkérné a kormányt, hogy a viszonyok megfelelő mérlegelése szerint az erdélyi birtokállapotok rende-zésére kezdeményezőleg intézkedjék; — kimondva ezt, nem hiszem, hogy felszólalása pusztában elhangzó szó lehetne. Ál-lamat alkottunk, sok teher nehezül reánk. Minden államnak megvannak elengedhetlen kötelelességei és így megvannak terhei — nekünk magyaroknak mindkettőből nagy a részünk, — ná-lunk a földmivelő polgárok vannak hivatva a súlyt viselni; de ép azért kell, hogy rendelkezésünkre bocsáttassanak mindazon tényezők, melyek az állam lét-alapját képező földmivelést emelik.

Ha részletes javaslatokkal kell fellépnie, leghelyesebbnek tartaná, ha a helyi viszonyok szerint állapíttatnék meg, hol viendő keresztül a tagosítás, hol a birtokrendezés és hol lenne a legsikeresebb a dülönkénti összesítés.

Schweinitz gr. nézete szerint a tagosítás és birtok-rendezés kérdése a közjólét és adóképesség emelésének, nem pedig a jognak szempontjából döntendő el; azt véli, hogy a birtokrendezés és tagosítás együttesen viendő keresztül, a le-gelők pedig ez eljárás alól kivétesenek.

Kenessey Kálmán osztálytanácsos: Ha nem ismer-né is közelebről Erdélyt, a jelen nyilatkozatok meggyőzték arról, hogy a mostani birtokviszonyok tarthatlanok, mert ha létezhetik Erdélyben birtok, mely 870 holdból áll s 740 par-cellára oszlik, ha létezhetik birtok, mely 240 hold mellett 240 par-cellára oszlik, ez az állapot nem tartható, oly viszonyok közt gazdasági haladásról szó sem lehet; csak alig, hogy létez-hetik: hogy kívánhatják, hogy az ilyen viszonyok közt élő gaz-da az állam és család iránti kötelelességeinek megfelelhessen.

Tekintve a szétágazó véleményeket, melyek egy része az általános tagosítás eszméjéhez közel jár, kétkedés nélkül ki-mondja a tagosítás kényszer eszméjét.

De hogy e szabály ridegsége nélkülöztes-ék, egy gazda-sági tanácsot vélné fellállítandónak, melyhez apellálhatna a ta-gosítani nem kívánó község és mely gazdasági tanács a hely-színén tartandó szemle után határozna: lehet-e egészben vagy csak részben a tagosítást végrehajtani.

Elek es Gy szintén nagy mérvben abnormisnak nyil-vánítja az erdélyi részek gazd helyzetét. Az ily fontos kérdés-

ben összehítt értekezlet kisebb fontosságu kérdések fejtegeté-sébe nem bocsátkozhatik. Nézete az, hogy az urbéri kérdések a birtokviszonyok rendezésétől lehetőleg elválasztandók, mi-után ez képezi a gyorsaság feltételeit. Adjunk időt — ugymond — a ministeriumnak az itt hallottak alapján viszonyainknak teljesen megfelelő törvény szerkesztésére és ha ez értekezlet tárgyalásának ily törvény lesz az eredménye, az eredmény tel-jesen kielégítő leend.

Lesz a y Lajos elvben elfogadja Kozmának azon állí-tását, hogy a tagosítás állami kérdés, de ha ez igaz, akkor az országgyűlés előtt azon feladat áll, hogy e tekintetben figyel-mét az egész országra kiterjessze és akkor bizonyára új nem-zetgazdasági aera fog feltűnni hazánkban. A minimumot $\frac{1}{4}$ -ben véli megállapítandónak, nem fogadhatja el azonban azon indítványokat, melyek szerint 200, illetőleg 500 holddal bíró birtokosok a tagosítás megindítására feljogosítandók lennének, mivel ez a többségnek a kisebbség által leendő kényszerítése miatt keserű viszályokat idézhetne föl.

Hilibi János elméletig a coactiv tagosítás barátja, azonban az adott viszonyok között, midőn biztosan tudhatjuk, hogy az állam a költségeket fedezni nem fogja, az érdekeltek pedig legfőlebb is uzsorás pénzzel vihetnék keresztül, erről meggyőződése szerint le kell mondanunk. A minimumot szük-ségesnek látja, hogy a törvény világosan és teljesen indisputa-bilis legyen.

Tibád Antal a kényszerű tagosításnak elrendelését czélszerűnek azért nem találja, mivel nem vagyunk oly szeren-cés helyzetben, hogy az ennek folytán beállott terményföls-leget értékesíthessük, különösen a Székelyföldön, hol gyárak nincsenek, a kézműipar pang stb. Szükséges a birtokrendezés, de combinálva az ipar fejlesztésével. A gazdasági tanács felállítását pártolja, mivel garantiát nyújt az esetleges vexatió ellen; különben a minimumot $\frac{1}{4}$ -ben kívánna megállapítani.

Bethlen gróf a minimumot $\frac{1}{4}$, vagy $\frac{1}{5}$ -re óhajtaná leszállítani, ebbe azonban nem számítaná be a községek vagyónát, miután pl. a Székelyföldön az u. n. revindicált havasok a községek tulajdonát képezik s ha a minimumba beszámítat-nának, könnyen megeshetnék, hogy egy csekély töredék léte-sítene ott is tagosítást, hol az gazdaságilag sem kívánatos.

Elek es Gy constatálja, hogy a sok részben eltérő felfogá-sok között mégis számos érintkezési pont létezik; miután az eddigi fölötté érdekes eszmecsere által ezen kérdést teljesen megvilágítottnak látja, az e fölötti vitát bezárván, az értekezlet figyelmét a 6-ik kérdés-r e irányozza, mely így hangzik:

„Nem szükséges-e mezei és közrendészeti szempontból, hogy az erdei birtok rendezése alkalmával egyuttal a közbenső egyes, de be nem telepített részletek is rendezés alá vétesse-nek?”

Elek es György e kérdésre kell, hogy igennel feleljen mert képzelhetlen előtte erdőelkülönítés közbeeső részletek tagosítása nélkül, de ez az erdőtörvényjavaslat szellemével különben is ellenkezik. De kimaradt az erdőközi legelő kérdése, pedig itt fölötté nagy nehézségek forognak fenn, melyek az erdőrendezést sok helyt meg akasztották. Ilyen az, hogy az ur-

béri patens az illetmények nagyságát a minőséggel kapcsolatosan határozta meg: ez által a peres eljárás rendkívül megkönnyítve. — Ha ezt tovább is fenn akarjuk tartani, úgy alapul a kataszteri fölmérések fogadandók el. Hiány az is, hogy az írványok megváltása a törvényben nincs szabályozva. Helyesnek tartaná ezt olyképp eszközölni, hogy az érték szerinti megváltás kulcsát a törvényhozás határozná meg.

Az azután következett eszmecserében Tisza László, Schweinitz gróf, Bokros, Tibád és Szabó József vettek részt, egyhangulag elismertetett, hogy a kérdés igenlő értelmében oldandó meg, azon több oldalról felmerült megjegyzéssel, hogy ez dülőnkénti tagosítás útján eszközöltessék.

Ezzel a 6-ik kérdés tárgyalása befejeztetvén, elnök az ülést bezárja.

Negyedik ülés 1879 május hó 1-én. *)

Elnök miniszter a gyűlést délután 5 órakor megnyitván, felteszi a 7-ik kérdést:

„Alkalmazhatók-e a birtokrendezési s egyáltalában urbéri peres ügyekre a rendes peres eljárás szabályai?”

„Nem volna-e célszerű az eddigi eljárás helyett a nyomozó eljárást alkalmazni?”

mire általános „nem” volt a válasz.

Elnök miniszter felteszi a 8-ik kérdést:

„Az eddigi eljárás mely hibái miatt akadtak meg a birtokrendezések, tagosítások?”

„Mik volnának azon eljárási szabályok főbb vonásai, melyek ezen ügyek egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb keresztülvitelét eredményeznék, a nélkül, hogy a tulajdonjog és annak szabad védelme veszélyeztetnék?”

Velits Lajos, mint az enquête mérnöki tagja erre a következő munkálatot olvassa fel:

Az erdélyi gazdasági egylet közgyűlésének választása nyomán az Erdélyben tagosítással foglalkozó mérnökök közül engem ért az a kiváló szerencse, hogy ez értekezletre meghívtam. E megtisztelő bizalom kötelességemmé teszi azt, hogy a birtokrendezési ügyekben 21 évi tényleges működés alatt szerzett tapasztalataimat és szerény véleményemet előterjesszem.

A miniszter uró nmlga által velem kegyesen közölt kérdések mindenikére tüzetesen és kimerítően felelni: ép oly kevés érzem magamat hivatva, mint a hogy nem szándékom az erdélyi birtokrendezés nagyfontosságú ügyének egészen új alapon leendő szervezésére önálló javaslatot tenni.

Én azt hiszem, hogy az ügynek sokkal több szolgálatot esztek azzal, ha a létező intézmények és eljárási szabályoknak elegendőbb hiányait kiemelem s azok orvoslására nézve könnyű és biztos módot ajánlok; mintsem azzal tennék, ha külföldi mintaképek után indulva, a legjobbra törekvő indulat kielégíthetetlen vágyaival olyan új intézmények életbe léptetését ajánlanám, a melyeknek valószínűsége vajmi kevés remény lehet.

Tisztelem és nagybecsülöm azok törekvését, kik a birtokrendezéstől az ország nemzetgazdasági regenerációját s tel-

jes átváltozást remélvén, e rendezés ügyét oly lelkesedéssel és hévvel karolják fel, hogy azt törvényes kényszerrel és hivatalból és a lehető leggyorsabban keresztülvitetni ajánlják.

Az ily lelkesedés bizonyára nem árt az ügynek, mert jobban kiemeli annak fontosságát s kétségtelenül előmozdítja azon reális javításokat, melyek szükségét mindenki érzi. Azonban én a birtokrendezést és tagosítást nem tartom oly abszolút értékű javításnak; melyet az érdekelt birtokos osztály akarata és kívánsága ellenére mindenütt keresztül viinni hasznos volna, a hivatalból eszközözendő kényszertagosítást pedig oly sok és nagy akadályokba ütközönek vélem, hogy arról, mint kivihetetlen tervről nem is szólok.

Merőben új, az eddigőtől eltérő eljárást s új fórumok és közegek felállítását sem fogom javasolni, mert e kérdések oly mélyen belevágnak az államkormányzat és igazságszolgáltatás általános ügyeibe, hogy én e tekintetben a kívánatos és kivihetőt egész biztonsággal kifejtteni nem tudnám! E kérdéseket az arra nálamnál inkább hivatottakra bízom, a tisztelt értekezlet kegyes engedelmével én csakis a jelenleg létező birtokrendezési eljárás keretében maradok s az 1872. május 6-ról kiadott és az 1876. február 12-én kelt rendelettel módosított miniszteri rendelet intézkedéseinek sorrendjében fogom előadni megjegyzéseimet azon hiányokról, melyek nézetem szerint a birtokrendezéseknek jelenleg akadályait képezik s a melyeknek általam jelzendő orvoslása lehetővé fogja tenni azt, hogy az erdélyi birtokos közönség mindenütt, hol arra hajlam és akarat létezik, birtokát könnyen, gyorsan és olcsón rendezhesse.

E megjegyzéseim a következők:

1-ör. Az 1872-ik évi május 6-áról szóló birtokrendezési eljárás 34. §-lye szerint a birtokrendezés eszközzésére megkívántató mérnököt a törvényszék utólagos jóváhagyása mellett a volt földesur s ha az nem teljesíné, az ő költségére a kiküldött törvényszéki tag alkalmazza.

Ezen rendeletnél semmi intézkedés sem történt arra nézve, hogy a felfogadott mérnök a vallás- és közoktatási miniszter urnak 1867 október 26-án 934 elnöki, az 1868 május 17-éről 6922., végre az 1874 október 23-án 29075. számok alatti magas rendeleteiben megszabott szakképzett egyén legyen. Ezen hiány a tagosító mérnöki foglalkozást szabad üzletté tette, melyre a legkevésbé avatottnak is módjában áll vállalkozni, a mi tényleg be is következett, mert a képzetlen egyének lelkiismeretlen concurrentiája és olcsó ajánlatai igen gyakran egész községek anyagi jólétét kontár szakavatatlank kezére játszák, másutt pedig államhivatalban levő mérnökök neve alatt kontárok működnek. E hiányon mulhatlanul segíteni kell, mert a tagosító mérnök feladata a birtokrendezésnél oly fontos és hatasköre oly kiterjedett, hogy azt megbízhatatlan kezekben hagyni nem szabad. Az 1876-ik év február 12-éről rendelet 2. §-c bármely fél jogi képviselétet zugirkászok által határozottan megtiltja, holott a zugirkász csak egyes fél érdekét, nem pedig egész község gazdasági jövőjét tartja kezei között.

*) Szives magántudósítás alapján, miután a május 4-én és 5-én ide érkezett lapok hivatalos közléseket nem hoztak. Szerk.

Igen számos esetben tapasztaltam, hogy minden mérnöki szaktudomány nélküli egyének is vállalnak munkálatokat a törvényszékek jóváhagyása mellett.

Állami hivatalban levő mérnökök vállalkozásait szintén elfogadják a törvényszékek, holott világosan látszik, hogy az ily mérnökök csak nevükkel üzérkednek s a munka 10—20 %-al a vállalt árnál alább merőben kontár segéd-mérnökök kezeibe kerül, mert ugyanis ily vállalkozó mérnökök hivatalos elfoglaltságuk miatt utánna nem nézhetvén vállalataiknak, csak nevüket bocsátják bizonyos százalékért áruba.

De vannak hivatott tagosító mérnökök, kik vállalataikat szakavatatlan segédi kezekre bizzák és soha utánna nem néznek, sem pedig nem érdeklődnek többé a műveletek iránt, sőt még tárgyalásokra sem jelenve meg, minden ügyet a segédekre bizzák s ha megjelennek is, nem az ügy elősegítésére teszik azt, miután avval nem foglalkozva, semmi felvilágosítással nem szolgálhatnak és vannak törvényszékek, a hol mindezt elnézik.

Mindezen vállalatoknál a végeredmény mutatja ki, hogy sem technikai, sem gazdasági tekinteteknek meg nem felelő munkálat hajtattott végre, egy egész község jövőbeli megrontásáért, de már a drága munkálat, a minden lelkiismeret nélküli férczmű meg van s inkább elfogadják és megnyugosznak az érdekeltek, mint új anyagi áldozatokkal az ügyet még bizonytalan ideig nyújtják.

Ezekből kifolyólag először is szabályt kell alkotni a tagosító mérnökök qualificatiójára nézve s a törvényszékek utasítandók lennének a vállalkozó mérnökök qualificatiójáról meggyőződni és csakis szabályszerű képesítvénnyel ellátott és kellő gyakorlatot bizonyítani tudó egyéneknek engedessék munkát vállalni. Továbbá az állami hivatalban levő mérnökök vállalkozását meg kell tiltani.

Végül mellőzhetlenül szükséges az is, hogy a tagosító mérnökök bizonyos fegyelmi hatalom alá rendeltessenek s mód nyujtassék arra, hogy a már tapasztalatilag bebizonyult lelkiismeretlen és hanyag munkálatu egyének a további vállalkozhatástól eltiltassanak.

2-or. Említett birtokrendezési eljárás 37. §-e elrendeli az egyéni birtok felvételénél a telekkönyvben és vázlatrajzokban előforduló helyrajzi számait megtartani és különösen a kiosztási földkönyvet akép szerkeszteni, hogy abból biztosan kitudható legyen, minő új birtok részletek léptek a telekjegyzőkönyvek birtoklási lapjain bejegyzett régi birtokrészletek helyébe s a további birtokállásban minő változások történtek.

Ezen rendelet előbbi pontja a leghelyesebb és feltétlenül követendő szabály, mert a fennálló hitellekkönyvek csakis ez uton tartják meg a tagosításoknál is teljes hatályukat; sajnos azonban, hogy e szabálynak nem igen tesznek eleget sokan a vállalkozók közül, miután a szükséges hitellekkönyvi tételeket és vázrajzokat elrestelik e célra lemásolni, hanem előveszik a régi catasteri földkönyvet, annak a hitellekkönyv által már régen megsemmisített tételei után hajlják végre az iden-

tificatiót, mely munkálat mit sem ér, nem felelve meg a tulajdonjog telekkönyvi állásának.

Ellenben az idézett rendelet utóbbi pontjában oly kíváncsi van, mit a kiosztási földkönyvben kitüntetni gyakorlati lehetetlenség, mert ugyanis a kiosztási földkönyvnek egy, ezen műveletre szánt külön rovat szűk keretébe miként lehessen egy már nagyocská új tagba beosztott számtalan régebbi apró parcellák sokra menő számait, de még ezen felül az elvágott parcella részecskéket külön törtszámokkal jelölten is mind beírni; sőt még a korábbi birtokállásbani változás kitüntetését ily szűk keretben eszközölni sem nem lehet, sem a célznak meg nem felelő, mert eme, csak zavart előidéző, különben sem tisztán vezethető rovatokból, az új hitellekkönyvi átváltoztatásokat elintézni nem lehet.

Ezen utóbbi, a célznak meg nem felelő és alig kivihető művelet nem szükséges, miután az eredeti térképen történik az új tagok részletes tervezése és ottan az új tagok keretei tisztán kivehetők lévén, csak egy összehasonlítást kell az új színezett térképpel eszközölni és azonnal kitűnik a korábbi birtokállásbani változás, valamint, hogy mely részletekből alakult az új birtokállás.

3-or. Az Erdélyben folyó tagosítások kiviteli munkálatainál érezhetőleg hiányzik az egyöntetű munkálkodás; a hány mérnök, mind megannyi rendszert, a statusquo földkönyveinek úgy a Combinatoriumnak összeállításánál, mind megannyi külön mintázatu rovatolt íveket használnak, úgy, hogy gyakran a szakember is alig tud e különböző labirintusokban eligazodni s sok idővesztés és fáradság után a munkálat hibás vagy hibátlan voltáról meggyőződni, hiányozván legtöbbször a technikai munkálatoknál nélkülözhetetlen ellenőrzés.

4-er. Ugyanezen hiány van meg az egyes törvényszékek intézkedéseiben is, hol egy és hol más külön nemű utasításokkal állanak elő s teszik még bonyolultabbá és költségesebbé a kivitel.

Egyiknél elrendeli a kiküldött bírói tag, hogy az eredeti térképen piros tentával huzassék ki az új tervezet, sőt azt is, hogy az eredeti térképet a megfelelő művelési ágak szerint ki kell festeni.

Más törvényszéknél elrendeli a kiküldött bírói tag, hogy az új térkép, új földkönyv és új birtokívek két, sőt három példányban álltassanak elő, holott a törvény és a kiadott rendeletek csak egy példányról és nem többekről szólnak.

Egy harmadik törvényszék kiküldött bírói tagja a hitellekkönyvi állapotot rendes osztályos birtoklásoknál is tagosítás után szintén fenntartani rendeli el és nem engedi külön tagba kivételni s azt az illetőnek netalán egyéb birtokához csatolni.

Ezen utóbbi 3. és 4. pont alatt felsorolt hiányok egyöntetűvé tétele nélkülözhetetlen szükség s azon igen könnyen lehet segíteni azzal, ha szakértők által mintázatok és kiviteli utasítások készíttetnek, melyek minden ily nemű munkálatoknál irányadók és kötelezők legyenek.

5-ör. Említett birtokrendezési eljárás 38. §-e az elkészült statusquo mérnöki műveletek hitele-

sítésére egy más alkalmas mérnököt rendel kiküldeni.

Tapasztalatom e téren igen sok hiányról és visszaélésről győződtem meg.

A bíróságok a helyett, hogy a hitelesítésre egy alkalmas mérnököt választanának ki, ép ellenkezőleg néha az egyetemet alig végzett, merőben tapasztalat nélküli egyént küldenek, másutt pedig olyan mérnököt, kiről már meggyőződhetek, hogy munkálatai hiányosak, hogy másutt hanyagul és sok tekintetben szakértelem nélkül működött; néhol egészen qualificálatlan s a mérnök nevet csak bitoló egyéneket küldenek ki a hitelesítésre; akárhányszor ilyen hanyagul és qualificálatlan mérnök hitelesíti másik hanyagul pártja munkálatait, minek az az eredménye, hogy collégialitás szempontjából mindent csak felületesen pro forma vizsgálván meg, a legrosszabb munkálatok is hitelesítve lesznek az egész birtokosság kipótolhatlan kárára.

Hitelesítő mérnökökül csak is oly, a tagosítás terén már több évi tapasztalattal bíró mérnökök volnának kiküldendők, kikről a törvényszékek meggyőződtek, hogy tiszta, correct munkálataikban soha semmi baj, kiigazítások vagy utánpótlások nem történtek s kiknek tiszta jellemök biztosítékul szolgál arra, hogy a visszatörési félelem nem tartja vissza a munka szigorú és pontos átvizsgálásától; ily kiváló szakértők valók e tisztre s csakis ilyeket lehetne és kellene felhasználni, nem pedig mindenkit, a kit elől hátul kapnak s a kiknek semmi megbízhatóságuk e téren nincsen. —

6-or. Az említett birtokrendezési eljárás 41 §-ye helyett az 1876-ik évi február 12. rendelet 9-ik §-ye a hitelesítési eljárással egyidejűleg a kiküldött a szántóföldek, rétek dülönként leendő osztályozását és becslését teljesíté.

Az erdélyi viszonyok nem engedik meg a szántó földek s rétek dülönkénti együttes osztályozását, hanem csaknem földrészletenként kell azt végezni, sőt léteznek oly földrészletek, melyek két-három, de még több osztályba is kell hogy soroltassanak, ezek láthatóvá és feldolgozásra tétele megkívánja hogy a felvételi térképen ugyanazon egy szám alatti részlet több apróbb részletekké elkülönítendő és a különböző osztályokba is beirassanak, továbbá ugyanezen osztályoknak megfelelő területeit a status quo földkönyv és birtokívek egyes rovataiba be kell vezetni.

Ki áll jót, hogy ilyen beírásoknál, kiszámításoknál és bevezetéseknel (a felnem tételezhető rossz akaratot nem említve) a mérnök nem követ el tévedéseket, melyeket azonban többé orvosolni nem lehet, mert ha az osztályozás a status quo hitelesítése után történik, akkor az osztályozás mérnöki keresztülvételének további hitelesítésére nincs mód és alkalom.

Továbbá a hitelesítés megtörténte utáni osztályozással a működő mérnök teljes munkát sem adhat hitelesítés alá; miután a földkönyvben a külön természetű nemek rovatát nem tölti ki, ha pedig kitölti az osztályozással előállott változásokkal folytonos vakarás és igazítást kellek véghez vinni hitelesítés után.

Végül az osztályozás szintén előmunkálat és a status quo

felvételének egyik leglényesebb kiegészítő része, mert, mint fennebb is említve volt, az osztályozással számtalan egyes földrészletek többfelé vágódtak — e szerint kell a térképet, földkönyv és birtokíveket elkészíteni s ennek megtörténtével mint kiegészített az egyes osztályoknak külön beírásával, az arány számok reductioja becslegesítésének keresztülvitelével, a földkönyvet egy tömör egészé összeállítani és csak is ekkor lehet és kell a hitelesítést czélszerűen mindeneknek megfelelőleg az egész statusquo műveletekre kiterjeszteni; míg eliebben ha az osztályozás a hitelesítés megtörténte után létesítetik, a tagosítási műveletek egyik alapja a reductio — a becsoldak kiszámítása minden hitelesítés nélkül maradván, az előmunkálat teljes authentiával nem bír.

Annival nagyobb súly fektetendő az osztályozás hitelesítésére, mert nincs oly rossz munkálat, mely nagyobb kárt okozna az egyes birtokosnak, mint az osztályozás rosszasága vagy csak tévedésből bejegyzése s ha ennek hitelesítése nem a maga idejében, mint a többi alpmunkálatoknál, hanem az assignatio alkalmával történik, már akkor egy, három, négy, sőt több hónapot igénylő munkálat után az ilyentéleképpen becsusztott hiányt helyre hozni nem lehet; de különben is a történhető hibát senki oly biztosan észre nem veszi s veheti, mint az illető birtokos, ha a statusquo hitelesítésénél már az osztályozás is be van végezve, mert akkor az egyes birtokívek felolvasásánál a tévedés azonnal feltűnik és így még ideje korán a kiigazítás megtörténhetik.

Ezeknél fogva azt ajánlom, hogy a statusquo fölmérése után azonnal az osztályozás vétessék munkába és mindkét művelet egyidejűleg hitelesítették.

7-er. Az 1876. évi február 12-iki rendelet 12. §-ye rendel: az új birtoktagok elhelyezkedésénél egyezség létre nem jötte esetében felperesek által érdemleges kereset nyújtandó be.

Felette sajnosan tapasztaltam, hogy a mióta ezen tisztán csakis gazdasági és mérnöki szakértők által kezelendő birtokrendezési ügy a pertarra tereltetett, majd minden tagosítási művelet megfeneklik és évek során át nyugszik.

Ezen intézkedés óta a kiküldött bírói tag lelkiismeretes ügybuzgalma az egyezség létesítésére, a működő mérnökök minden fáradaalma egy helyes és a helyi viszonyokhoz képest czélszerűen összeállított új felosztási tervezete mind hasztalan fáradság, mert a majdnem minden községben feltalálható akaratos és a zavarosban halászni kívánó egy-két embernek légből kapott s minden indokolást nélkülöző vétője elegendő arra, hogy az ügyet megakassza és a tudatlan népet kénye kedve szerint elhurcolja, hordozza és ügyvédet fogadtatva, velők megy az ügy a pertarra.

És mindezt könnyedén minden aggodalom nélkül teszik az illetők, mert ez által, ha a költség növekedik is, azt ugyis a volt földesuraknak kell hordozniok, tehát sem terü, sem felelősség vállalit nem nyomva, egész elbizakodva huzzák, halasztják a dolgot éveken át az egész község kiszámíthatlan kárára és hátrányára. E pertarra való utasítás kiszámíthatlan idővesztéssel és költségek szaporodásával járván, előre elriad min-

denki s nem meri kérni a birtokrendezést és tagosítást, tartván attól, hogy különben is csekély vagyona — e hosszas ide-oda huzás, halasztás és evvel járó önnön hibáján kívüli, felesleges és méltatlanul sujtó tetemes kiadások miatt — nagyon is lepad.

A fent elősoroltakból kifolyólag a tagosítási, birtokrendezési ügyeket, mint kiválóan gazdasági és technikai ügyet, pertárra vinni sem nem üdvös, sem nem czélszerű: nem kell tehát a felpereseket keresetre utasítani, hanem már fennebb a 6-ik pontban érintett egyetemes status quo hitelesítésével a kiküldött birói tag által azonnal az új tagok elhelyezésének a birtokrendezésnek békés utoni kísérlete megkezdendő, minden előzetes kérés nélkül.

Még pedig első sorban meg kell állapítani azon birtokterületeket és részleteket, melyek rendezés alá nem tartoznak, vagy az alól kivételt kéretnek.

Közlekedési utakat, csatornákat, közitatókat, temető, kő-, porondbányák sat., szóval mindazon kérdéseket megoldani, melyek az összes birtokosságot érdeklik és a rendezésre befolyással bírnak.

Ennek megtörténtével úgy a volt urbéreseket, mint az egyes birtokosokat kívánságaik és érdekeikre nézt kihallgatni s a működő mérnök közremunkálásával, ha lehetséges és czélszerű, kiegyezést hozni létre; igen természetes, mindezekről pontos jegyzőkönyv vezetendő.

Hol az ilyformán megkísérlett békés kiegyezés nem sikerül, a helyett, hogy a felpereseket keresetre utasítanak, egyszerűen utasítandó lenne a működő mérnök, ki e kísérletnél úgy is közreműködött s ki az egyesek óhajait, követelményeit, helyi viszonyokat és a gazdálkodási rendszert jól ismeri, hogy egy a kívánalmaknak és különböző érdekeknek megfelelő tervjavaslatot készítsen az érdekek, a czélszerűség és a jegyzőkönyvi tételek szem előtt tartásával.

Ezen tervjavaslatot a működő mérnök elkészítve küldi bé a kiküldött birói taghoz, ki minden további törvényszéki elővizsgálat nélkül a helyszínére tárgyalást tűz ki a már megkezdett elhelyezkedési tárgyalás további folytatására a felek és működő mérnök megjelenésével.

Itt a szabatosan kiállított tervjavaslatot az összes birtokossággal közli, azoknak kifogásait, ellenvetéseiket jegyzőkönyvre veszi és minden lehető megkísért a kiegyezést létesíteni. Ennek eredménye az, hogy legtöbb esetben sikerül a békés kiegyezés, avagy pedig alig egy pár tételre nézt kell csak a törvényszéknek ítéletet hozni.

Ott pediglen, a hol egy és más a zavarosban halászó és minden érdekeket felforgató egyének oly nehézségeket gördítenének elő, melyek nyomán a kiküldött birói tag előterjesztése nyomán a törvényszék szakértői szemlét és véleményt kívánna, ily esetekben a költségeket nem a volt földesurak, kik közül legtöbbször e költségeknek nem is okozói — hordozzák, hanem hordozza azon fél, ki az ügy haladását minden lényeges ok nélkül akadályozza. Természetesen ezen felmerült többletköltségek ki által leendő fizetésének megítélése — a szakértők véleménye alapján, kiknek figyelmök erre vonatkozólag is kiterjesztendő — a törvényszék hatásköréhez tartoznék.

8-or. Az érintett 1876-iki rendelet 13. §-lye végén: a javaslatba hozott tervrajz és annak írásban foglalt értelmezése a kapcsolatos ügyiratokkal együtt, a felek által, megtekinthetés végett, legalább 15 nappal a tárgyalás előtt a községnek egy e célra alkalmas helyiségben kiteendő.

Ezen rendelet kivihetősége feltételezi azt, hogy ezen tárgyalás előtti 15 nap alatt vagy az illető törvényszék részéről egy kiküldött és a működő mérnök személyesen vagy segédje folytonosan vesztegessen ott láblógatva idejét, mert a drága pénzen elkészített operatumokat minden hozzáértő nélkül a helység előljáráóságára bízni nem lehet, hogy azt boldogboldogtalan hányja-vesse, forgassa, összevissza piszkolja és a végén kellő magyarázat és felvilágosítás nélkül mit sem értve belöle, összerontsa; vagy pedig az történnék, a mint már megtörtént, hogy az előljáráóság szigorú őrizetére bízva — ez azokat a falu ládájába zárva, kinek sem mutatja meg.

Már pedig sem a mérnöknek, sem a kiküldött birói tagnak 15 napi elvesztegetni való ideje nincs, de ha volna, sem lehetne e költséges idővesztést rendszeresíteni, mert ez megint kiadási többletet róna a fizető birtokosságra, kivált miután az semminemű érdeket nem biztosít, mert e végre ott van a hitelesítési eljárás, mely felülvizsgálva minden munkálatokat a felvett jegyzőkönyvek alapján, ott alkalma van mindenkinek érdekét védelmezni és ott úgy egyesek, mint az összes birtokosság a helyes műveletről meggyőződhetnek, esetleg a hiányokat orvosolhatják.

De ha a kész tervezet és ehez való ügyiratok ki is tevődnek közszemlére, a birtokosok nagyobb része, különösen a volt urbéresek úgy sem tudják megítélni a terv jóságát vagy hiányait, míg az a helyszínén a természetben kijelölve nincsen, akkor pedig a hitelesítő bizottság van hivatva, panaszainak helyt adva — a hibát kiigazítani avagy helytelen panaszával az illetőt elutasítani.

9-er. Az 1872-ik évi birtokrendezési eljárás 54. §-lye a szükséges utak és ösvények, ideértve a tatókhoz vezető csapásokat is, a mennyiben ezek térmértéke a régi utak térmértékét túlhaladja, a volt földesur erdő és legelő illetőségéből vonandók le.

Ezen szabály helyes lehet tisztán erdő és legelő elkülönítéseknél, de már tagosításoknál nem helyes a következő okoknál fogva:

Az erdélyi hegyes völgyes és kevés lapálylyal bíró területi viszonyok miatt a legtöbb helyeni tagosítás keresztülvitelénél nem egy tagot kap az illető, de kettőt, sőt hármat is; ezenfelül a volt urbéresek igen gyakran három külön fordulóban kívánnak egy-egy tagot, melyekhez jön egy külön kaszáló tag és ha rétje van, egy külön réttag is, de még külön legelőilletmény is; tehát a volt urbéresek majd minden itteni tagosításnál 6 % hat külön tagot kapnak, míg a volt földesurak a legrosszabb viszonyok között erdőjével együtt 3 % három külön tagot, miután szántóját, kaszálóját és legelőjét egy helyen véve ki, csak rétet és erdőt kap külön.

A törvény azt mondja, hogy minden egyes tagnak külön úttal kell birnia. Hova kell pedig a legtöbb út? bizonyosan a volt urbéreses temérdek sok apró tábláihoz.

Az itteni 'agositásoknál középzsámításban egy 3—4000 holdas határban szükséges az új utak területére 6—10 hold a már meglevőn kívül és így ezen területet mind a volt földesurak birtokából levonni, kik e mellett még az egyházak és iskolák részére mindig áldoznak néhány holdat — nem felel meg a méltányosságnak.

Ha vannak a határban közhelyek, az egész közönség közös birtoka, az utakhoz megkívántató terület első sorban ebből fedezendő, ha pedig ilyen közös tulajdon nem létezik, akkor az levonandó birtokaránylag minden kis- és nagybirtokos birtokából, miután így is a nagybirtokos áldoz erre is legtöbbet és a kisbirtokos aránylag legkevesebbet.

10-er. Az 1872-iki birtokrendezési eljárás 63. §-lye. Urbéres viszonyu birtokrendezésnél a rendezés folyama alatt szükséges szekeres és kézi napszámot a volt urbéreses ingyen kötelesek szolgáltatni.

Nagy hátrány az ügy folyamára nézt ezen körülmény is, mert ugyanis ezen rendelet értelmében a működő mérnöknek nincsen állandó napszámosa, de ez még nem elég, hanem használható egyének helyett jönnek öregek és gyermekek mindkét nemből, úgy hogy e miatt kénytelen a mérnök néha napokig honn maradni és munkáját félbenhagyni; de igen sokszor renitentia esetében hetekig várni, míg szolgabíró utján újból rend áll be. Ezenkívül azt is tapasztaltam, hogy a napszámokat is az arra kötelezettek nem birtokuk arányában teszik le, hanem a szegényebb sorsu kisebb birtokukat nyomorgatják és küldik legtöbbnyire azt tenni.

De másfelől, hogy a volt urbéreses ezen általuk kiszolgáltató napszámokban a munkálatok költségeinek fedezésére mily aránytalanul csekély mértékben járulnak, szolgáljon erre a következő utánszámítás:

Egy 3000 holdas határnak tagosítási összes készpénz költségei a 1 frt 50 krral rugnak 4500 frtra és tegyük fel, $\frac{2}{3}$ -da a határnak a volt földesuraké, $\frac{1}{3}$ -da pedig a volt urbéreseké, e szerint a volt földesurak 2000 hold után fizetik mind a 4500 frtot, holott $\frac{2}{3}$ részben csak 3000 frt fizetésére illetékesek és 1000 hold után kellene fizetni a volt urbéreseseknek 1500 frtot. Lássuk ezzel szemben a célznak ép meg nem felelő, rossz, hanyag napszámokodással mit fizetnek az urbéresesek, ha a napszámokat pénzértékbe tesszük át:

Egy 3000 holdas határ felmérésére szükséges egy mérnöknek 4 hónapi idő, a 28 nap annyi, mint 112 nap, minden napra 5 napszámot számítva, tesz ki 560 napszámot, a kihásításra újból 28 napot véve a 10 napszámmal tesz 280 napszámot, tehát az előbbivel együtt kell 840 napszám, a 60 kr. számítva tesz 504 frtot, ehez járul még 30 eke napszám és egy pár fuvar napszám a 3 frt, tesz ki 96 frtot, tehát a volt urbéreses által tett napszámok értéke $504 + 96 = 600$ frt, holott a méltányosság szempontjából kellene fizetniök 1500 frtot, hisz ők is ép oly kiváltságos urai földjeiknek, mint a volt földesur.

Azonban evvel szemben vannak megfordított viszonyok is, a hol volt urbéres alig egy néhány van, volt földesur egykettő, míg ellenben kis nemes számtalan. Ezen kis nemesek mind fizető birtokosok lévén, az alig egy néhány volt urbéresre akkora terüh háromlik a napszámokodással, hogy azt ki nem győzik.

Mindezekből kifolyólag helyesnek tartom és véleményem a költségek birtokaránylagos megosztását és a volt urbéreses által költségeik fedezésére adandó napszámokat is pénzen fogadott állandó napszámokká változtatva, ki-ki hordozza a reá eső birtokaránylagos részt.

11-szer. A birtokszabályozás egyéb költségeit kizárólag a volt földesur, illetőleg földesurak birtokuk tért nagysága arányában viselik. Ezen arány meghatározásánál a volt urbéreseseknek jutott birtok azon földesur birtokához számítatik, kinek azok szolgálatot tenni tartoztak.

A ki ismeri az erdélyi viszonyokat, az tudja, hogy 48 után a volt urbéreses felszabadult birtokaiból nagy rész egyes szerző birtokosnak s különösen betelepedett izraelitákuk jutott birtokába.

Továbbá igen sok községben jelenleg egyes volt földesurnak vagy igen csekély vagy semmi birtoka nincs, holott ottan urbéresesek voltak.

Egy ilyen községben tehát létesül a tagosítás és a rendelet értelmében a költségeket volt urbéresesek után volt földesura köteles hordani, pedig jelenben ép semmi, vagy oly csekély birtoka van, hogy annak értéke nem éri fel a költségeket, melyeket volt urbéresesekért fizetnie kell; míg ellenben egyik másik betelepített egyén, ki potom áron százakra menő párcellákat vásárol össze, melyeknek összesítése-tagosításabirtokának értékét hatványozza — ezen rendelet értelménél fogva nagyot nevet, mert őt ezért külön fizetés nem sújtja, legfeljebb azon pár napszám; mit reá rónak, melyetszintén áthárít más szegényebb sorsura.

S ki kárpotolja a volt földesur tetemes kiadásaiért? itt nincsen maradvány föld, mint az ország Királyhágon tuli részeiben, itt a birtoklási status quo az alap.

Avagy talán a kapott urbéri kárpotolásért legyen köteles fizetni a volt földesur? hisz ezt az elvesztett robotért, dézmáért kapta és miért legyen köteles abból évtizedek multával létesítendő tagosítás költségeit is fizetni volt urbéreses birtokáért, hisz 48 után a volt urbéres is ép oly kizárólagos birtokosa birtokának, mint a volt földesur a magáénak.

De másfelől annak tisztázása, hogy melyik volt urbéres mennyi birtokkal számítassék volt földesura részére, a 48 utáni sok adas, vevés, csere által; de az akkori tabellák hiányozása s azoknak identifikálhatlansága miatt úgy össze vissza zavarodtak az örökségek, hogy azokat eruálni már magában egy oly művelet, mely igen sok fáradság és időbe kerül; némelyiknek jelenben két annyi földje, másnak félannyi, másnak még ép semmije sincs; avagy a volt urbéresesek részéről a 48-bani állományt, a volt földesurra pedig a jelen állományt

véve alapul, a volt földes ur fizesse meg kétszeresen a méltánytalanul rá rótt költségeket, egyszer mint volt urbérese után, má-odszer pedig, ha tőle vásárolt földeket, ezekért újból a tényleges állapot után? ez oly valami minden méltányosság nélküli zavaros dolog, a mi csak elkeseredést és nem tiszteletet gerjeszt a fennálló törvény irányában.

Megtörtént dolog az, hogy egyes földes ur birtokának tagosítási költégeivel egy községben két akkora birtoknak örökös árát is kifizette s hiában való volt fölfolyamodása, mert ezen rendelet alapján minden forumon veszített.

A tagosítás előnyeit mindenki tényleges birtoka szerint élvezi, ép úgy a volt földes ur, mint a volt urbérese, de élvezi az állam is, mert mindenik birtokos egyaránt adó képesebbé válván, az adók is könnyebben befolyhatnak; tehát miért s miköböl kiválságotni jelenben a volt urbéreseket a volt földes urakkal szemben ily méltánytalan eljárásokkal?

Mindezekből kifolyólag nem ajánlhatom eléggé a birtokrendezési és tagosítási költségek minden birtokos általi hordozását a jeleni tényleges birtokállás aránya szerint, mint egyedüli igazságost elrendelni.

Végül az e tapasztalataim nyomán elősorolt hiányok és azoknak egyéni nézetem szerinti orvosolhatása után bátor vagyob a tisztelt értekezletet felhívni, mikép ha az Erdélyi gazdasági egyesület által ide benyújtott, a birtokrendezés és tagosítási ügyet tárgyaló javaslatot — melynek az ügyre vonatkozó helyes és célirányos voltát teljesen osztom — a törvényhozás vagy a magas ministerium ez idő szerint még életbe léptetni nem tehetné — oda hatni, hogy az esetben ujlagos rendelet alapján történjék ez ügyben oly intézkedés, hogy az általam itt felsorolt hiányok és azok orvoslása figyelmen kívül ne hagyassanak. —

Hilibi Gáál János: a felolvasott szakértekezést több pontjában helyesli, de ebből még inkább meggyőződött, hogy itt nem foldozás, de radikális kura kell.

Gróf Schweinitz Gyula: külön közegek felállítását óhajtja, hová a culturmérnökök és becsüsök is beosztandók lesznek, kik független állásban lévén, a hitelesítéseket eszközölké. Kéri továbbá a földeseréknél tagosításon kívül is az illetékek és bélyeg elengedését kieszközölni.

Báró Bánffy Dezső szerint a 8-ik kérdés az, mely a sérelmek összegét magában foglalja, a mint azokat az értekezlet mérnöki tagja igen helyesen elősorolta. Megyénként a főispánok elnökléte alatt felállítandó közegeket kíván — hová a hitelesítő culturmérnök és becsü biztos is tartoznék — a jelenlegi törvényszéki egyén mellé felállítani; — a követendő eljárás részleteibe becsátkozik.

Báró Kemény János: ezen kérdés az, mely a kitűzöttek között egyike a leglényegesebbnek, melyre nézve a mérnök tagtárs oly operatumot terjesztett elő, mely szerint rendeleti uton a hiányok kipótolhatók és az ügy menetét gyorsítani s ebbeli előhaladását azonnal eszközölni lehet.

Bacon József: a királyföldi viszonyokat ismerteti és ezek miatt nem tartaná helyesnek az alkotandó törvényjavaslat uniformitását.

Tisza László: akár adminisztrative, akár törvényszékiileg vitessék az ügy, de megkivánja, hogy a szükséges és kellő erők meg legyenek, hová a létező szakemberek kitünőségeiből culturmérnökök osztandók be, továbbá intézkedni kell a kontár egyének kiküszöböléséről, úgy hogy csak valódi avatottakból kerüljön ki a vállalkozó mérnök.

Dévány Henrik: a nyomozó eljárást kívánja az egész ügyben behozatni és igen helyesnek tartja, hogy az osztályozás, mint egyike a status quo miveleteknek, a hitelesítés előtt hajtassék végre és a status quo-val egyidejüleg hitelesíttessék; szerinte is a kontár egyének elutasítandók.

Bokros Elek: osztja a mérnök Velits által a jelen viszonyok állásáról és azok mikénti orvoslásáról kifejtett nézeteket, de még szükségesnek tartja azt is, hogy a törvényszékek időnként felülvizsgáltassanak és felügyeltessenek; hogy megteszik-e a maguk teendőjét? röviden előadja, mily egyszerű az egész eljárás a követendő műveletek minden egyes ágainál, felhozza, hogy Erdélyben jelenleg négy hitelesítő és culturmérnöki állomást rendszeresíteni lenne kívánatos; kik tagosítási vállalatokkal ne foglalkozzanak, hanem adassék meg nekik a jelenlegi első folyamodásu birói rang és fizetés; kiszállásoknál a jelen birói napidij, ezek lássák el a hitelesítéseket és ügyeljenek a véghez vitt munkálatok kivitelére és egyöntetűségére stb.

Hozzá szólának még e kérdéshez: Gróf Schweinitz Gyula, Hilibi Gáál János és Paget János.

Elnök minister a mérnök Velits Lajos által kidolgozott emlékiratot azon reményben veszi át, hogy az az ő számára lett írásba foglalva, valamint azért is, hogy könnyebben a nyilvánosság elé lehessen hozni és miután a 8-ik kérdést eléggé megvitatottnak tartja, felveti azt, vajon nem lenne-e szükség egy külön urbéri törvényszék fel- vagy visszaállítására?

Lészay Lajos: ezt nem tartja szükségesnek, itt nem a nevezet, hanem a kellő erők összeállítására kell hatni és arra ügyelni, hogy az ide rendelt bírák más ügyekkel ne foglalkozzanak.

Tisza László és Tibád Antal szintén ezen értelemben nyilatkoznak.

Elnök minister felteszi a 9-ik kérdést:

„Mennyiben használhatók és minő területekre nézve birtokrendezési, tagosítási stb. eljárásoknál a hitellekkönyvi területi adatok?”

Általános válasz: „nem használhatók.”

Velits Lajos: azon kérdésére, hogy a telekkönyvi tulajdonos és a tetteges birtokos közötti elágazó vélemény mikénti egyesítését lehetne eszközölni? hosszas és élénk szövitá fejlődött ki a kérdést tevő és Szentgyörgyi Imre, Dévány Henrik, Bokros Elek között, de megállapodás ezutal nem jött létre.

Elnök minister az idő előhaladta miatt az ülést bezárva, kéri a tagokat, hogy a május 2-án tartandó ülésen ismét megjelenjenek; de miután ő (a minister) személyesen részt nem vehet, kéri ministeri tanácsos Kozma Ferencz elnökléte alatt a kérdő pontok 12-ikéről (az erdélyi gazdasági egylet

egyéb elintézetlen felterjesztéseiről) vitatkozni, miután a birtokrendezési ügy tárgyalásánál, május 3-án ismét jelen kíván lenni.

Ötödik ülés 1879 május 3-án.*)

Elnök miniszter a 10-ik kérdést teszi fel:

„Mily módon lehet könnyíteni a rendezési készpénz kiadásokon úgy, hogy ezáltal egyúttal az állandó kataster életbeléptetése is gyorsíttassék és költségei apasztassanak?”

Tisza László a kormánytól a catastralis munkálatok árában a költségek $\frac{1}{4}$ -ét kéri megtérítetténi.

Br. Kemény János: miután az új vállalatoknál és építkezéseknél bizonyos évi adó elengedések történnek, a tagosításoknál is az assignáció megtörténtével az új tagok rendezése stb. költségek fejében szintén egy évi adómentesség adassék, tisztán a földadóra nézve.

Hilibi Gaál János: Állandó cataster felállítását és az egész ügynek egy ministerium — a földművelés és kereskedelemhez — való csatolását és tiszta önálló alapot kívánna felállítani.

Gr. Bethlen András: Az államtól előleget kérő czélra 10 évi idő tartamra, melynek visszafizetése az adóbeszedéssel történne.

Tisza László: helyesli ezen eszmét és kifejti, hogy az államnak pénz sem kellene adni, csak a garantiát és akadna pénzintézet, mely a pénzt ezen garantiára előlegezné.

Lészay Lajos: A catasteri részletes felmérést ajánlja és ezen munkálatokat a tagosítás czéljára mint biztos alapot kívánja elfogadtatni.

Gr. Schweinitz: Ha a catasteri munkálat árát az egész költség $\frac{1}{4}$ -ében megadja az állam, akkor legyen bizonyos határidő, kitűzve a tagosítást kérőknek — mely időnek multával, a kik nem kérték azt, ezen beneficiumtól el esnének.

Br. Bánffy Dezső. Nem akar „extra wurstokat” kérni, de egy administratív közeg felállításával a főispánok vezetése alatt akarja az előzetes munkákat megejteni, melyben pénzkérdés, mérnök, becslés stb. elintézetten, ekkor adná át az ügyet a törvényszéknek, ajánlja az előleg megadását és catasteri munkát.

Elek György, Szabó József: Előlegezést kérnek az államtól, ha csak 5 évi időtartamra is.

Page János: Nem kéri, de követeli az előlegezést.

Veltcs Lajos: megjegyzi Lészay és Hilibi Gaálnak a catasteri munkálatok, mint a tagosítás alapjául leendő átvételeknél, hogy itt nem lehet az egész $\frac{1}{4}$ költségek megtakarításáról szó, miután a catasteri eredeti munkálatok nem, csakis másolatai jönnének a tagosító mérnök kezébe, ezen gondtal szerkesztett és hiteles másolatok beszerzése pedig szintén jókora költségekkel háruina a birtokosokra.

Dévány Henrik: Ha a catasteri munkálatok vétetnek alapul, a hitelleltekönvi munkálatok átvételénél is mérnökök működjenek, kik az adás-vevéssel a parcella testek kiszámítása és természetbeni kiszakításával a telckönyvnel is

egyöntetű evidencialis munkálatot végezve, a status quo mindig fenntartassék.

Tibád Antal: a felhozott eszméket gyakorlatiaknak tartja és az előlegezést kéri.

Bokros Elek: tartozást ró le azzal, ha az irányadó nem erdélyi enquete tagoknak, mint Kozma és Kenessey miniszteri tanácsosoknak ez ügy iránti meleg részvétőkért és buzgalomukért köszönetét fejezi ki — a költségek előlegezését kéri.

Elnök miniszter ezután felteszi a 11-ik kérdést:

„A rendezési készpénz kiadások mely kulcs szerint vendők ki?”

Tisza László: minden birtokos birtokarányához képest a tagosítás létrejötte utáni állapot szerint fizessen.

Lészay Lajos a kis birtokosok iránti tekintettel 10 holdig terjedő kis birtokosokat felmenteni kéri a fizetés alól, kiknek aztán a fizetők sorába állani vagy napszámokat adni saját háttározatuktól függne.

Elek György, Bereczky Sándor, Kemény János br.: a 10 holdat sokalják, a napszámokozást czélszerűnek nem tartják.

Hilibi Gaál János, Schweinitz, Bokros, br. Bánffy Dezső mind birtok aránylagos mindenki általi fizetést kívánják, lefeljebb 1 holdon alól, vagy a kik csak belsőséggel vagy egyetlen kis földcskével bírnak, menthetők fel a fizetés alól, de mind a napszámokozás ellen szólnak.

Ezzel a birtokrendezési enquete tárgyalásai véget érven, elnök miniszter köszönetet mond a tagoknak önzetlen buzgalomukért; mire Tisza László még szokott ékeszólását is felülmúló gyönyörű beszédben mond az erdélyi országrész és az erdélyi gazdasági egyletnek nevében az elnök miniszternek őszinte köszönetet. —

Az enquete többi tárgyairól jövő számunkban emlékeztünk meg. —

Monostori juhvásár.

A kolos-monostori évenként május 1-én tartatni szokott juhvásárra körülbelöl 400 drb juh lett behajtva. Vevők csaknem kizárolagosan felső-magyarországi izraeliták voltak, kik a juhoka: részint a felföld, részint a külföld számára vásárolják. Ürüknek párja 16—18, anyáknak báránnyal együtt 12—16, meddőknek 10—11 frton kelt.

Vidéki gazdasági tudósítások.

Rodna, 1879. május 2-án.

Az utolsó hó hullások miatt csak márczius vége felé szünt meg telünk, april igen változékony volt, a sok hideg esős napok szántást zab alá csak april 18-án körül engedték meg dombokon és lejtős helyeken; törökbuza alá pedig csak april utolsó hetén lehetett a szántást megindítani.

Szénára kedvező az idő, gyümölcs fáink most kezdenek virágnani a jó termésre reményünk lehet, — méheinkre ez ideig az időjárás kedvezőtlen, a mult rossz méhészeti év miatt sok nép a teletést tul nem érhette.

Marha árainkról nem jelenthető lényeges változás.

Mialovich Győző.

*) Szives magántudósítás alapján.

Üzleti heti szemle.

(A „Pesther Lloyd“ nyomán.)

Gabona és gyapjupiacz Budapest, ápril 26—máj. 3-ig. 1879.

Buza folyton lanyha, forgalom 75,000 metermáza, ár 8.45 frt.

Rozs lanyha, később szilárd, forgalom 3000 metermáza, ár 5.92 ft.

Árpa mérsékelt árak, forgalom 5000 metermáza, ár: takarmány-árpa 5.30 frt, seres árpa 7.70 frt.

Zab közepes üzlet, forgalom 3000 metermáza, ár 5.65 forint.

Törökbuza állandóan szilárd, forgalom 20000 metermáza, ár 4.95 frt.

Repcze lanyha, kötés nélkül, ár 12.90 frt.

Gyapju raktáron levő igen lanyha Eladatott 100 metermáza tiszai gyapju 79—80 frt, 30 metermáza havasi két nyiretű 85—86 frt. (Árak per 56 kilogramm.)

Gabona-árak:

minimum és maximum	Budapest május 3.	Bécs május 3.
Buza	8.10 — 9.95 frt	7.50 — 10.75 frt
Rozs	5.75 — 6.00 frt	6.70 — 7.20 frt
Árpa takarmány	5.20 — 5.45 frt	5.00 — 5.30 frt
Árpa szeszfőzésre	6.10 — 6.90 frt	— — —
Árpa seres	7.20 — 8.20 frt	6.50 — 10.60 frt
Zab	5.55 — 5.75 frt	5.80 — 6.75 frt
Repcze	— — — frt	13.25 — 14.00 frt
Törökbuza	4.75 — 4.83 frt	5.20 — 6.25 frt

Budapesti marhavásár május hó 1-én Összes felhajtás 1878 darab nagy- és 745 darab apró marha. Ebből eladatott: 47 drb. bika, 561 drb. ökör, 508 drb. vágó tehén, 110 drb. fejős tehén, 61 drb. bival, 274 drb. borju, 745 drb. bárány. — Árak: bika darabonként 80—110 frt, ökör páronként 240—360 frt, vágó tehén páronként 140—290 frt, fejős tehén darabonként 85—200 frt, bival páronként 140—205 frt, borju darabonként 18—38 frt, bárány páronként 6—9½ frt. Husárok 100 kilonként: ökörhus 48—51 frt, tehénhus 47—49 frt, borjubus 80—110 frt, bivalhus 42—45 frt.

Bécsi marhavásár ápril hó 28-án Összes felhajtás 2955 darab és pedig 1670 drb. magyar, 1176 drb. lengyel és 109 drb. német fajta, melyből 2881 drb. ökör, 29 drb. tehén, 32 drb. bika és 13 drb. bival. Árak 100 kilonként: magyar hizó 47—56½ frt, lengyel 47—53 frt, német 52—57 frt, tehén 50—52 frt, bika 50—51 frt, bival 44—47 frt. Labán darabonként 95—224 frtot fizettek.

Köbányai sertésvásár május 2-án: (Az első magyar sertésbizalmi részvénytársaság jelentése) Az a nélkül is nagy sertésállomány e héten ismét szaporodott és miután minden fogyasztási piacról lanyha jelentések érkeztek, a vevők csakis a szükségletet fedezték és a nyomott üzleti viszonyokat felhasználták arra, hogy könnyebb, silányabb fajokat olcsóbban szerezhessenek be.

Jegyzett árak: magyar sertés nehéz 39 — 41½ kr, könnyebb 40—41 kr. Vidéki sertés — — kr, szerb makkolt 36 — 37½ kr., oláh 36½ — 39½ kr, süldő 35 — 36½ kr.,

netto súly kgrként. Állomány: ápril 25-ről maradt 80,140 drb Felhajtott: Alföldről hizott — drb., kövér 3130 drb., sovány 2080 drb., Erdélyből 120 drb., Szerbiából 1560 drb., Oláhországból 3000 drb., vidéki felhajtás 40 drb., magyar államvasuttal 840 drb., összesen 90,910 darab Elhajtott: Felődre 510 drb., Bécsbe (mult héten 280 drb.) 2830 drb., Prágába 880 drb., Bodenbach felé 420 drb., Ruttek felé 900 drb., Mainz és Stuttgart felé 230 drb., budapesti fogyasztás 2810 drb., kültelki fogyasztás 120 drb., összesen 8700 drb. Marad állomány 82210 drb. A részvénytársaságokban 14460 drb. van elhelyezve.

Bécsi vásár ápril 29. Összfelhajtás 4539 drb. Árak csekély forgalom miatt 1 frttal visszamentek. Nehezebb 37—39 frt, könnyebbek 33—36 frt, süldők és lengyelek 28—37 frton keltek el 100 kgr. elősúly után.

Dresdai vásár ápril 28. A piacon 548 drb vidéki és 271 drb magyar sertés volt, ezek 42—46 fil., amazok 42—48 fil. érték el ½ kgr., 146 drb magyar nem adatott el.

Berlini vásár ápril 28. Felhajtás 6703 drb. Árak: mecklenburgi 43—44 mark, orosz 34—36 mark, 100 Ő-ként tiszta súly. Magyar 42 mark, 40—50 Ő tárával. Üzlet lanyha.

Bécsi sertésvásár április 29-én. Összes felhajtás 4539 darab és pedig 1281 drb. nehéz, 1411 drb. közepnehéz és 1847 drb. süldő; melyből 1122 drb. magyar, 1847 drb. orosz-lengyel, 1310 drb. szerb és 260 drb. oláh fajta. Árak 100 kilonként: nehéz 37—39 frt, közepnehéz 33—36 frt, süldő 28—37 frt, szalonna és zsir 49—53 frt. —

Felelős szerkesztő: GAMAUF VILMOS

Hirdetések.

Pénc-kölcsönök

a birodalom bármely részében telekkönyvezett földbirtokra 1000 frttól kezdve bármily magas összegig, 5 vagy 6% kamat mellett törlesztésre és 5000 frton felülieket még előnyösebb feltételek mellett gyorsan eszközölk.

Bekebelezett terhek kifizetését szintén eszközölk.

Bővebb felvilágosítással készséggel szolgál

(2) (18—52.)

Hat. engedélyezett

„Ipar- és kereskedelmi ügynöki iroda.“

Kolozsvárt, Paris-utca 19-ik sz. sajtóház.

Értekezhetni posta útján, vagy személyesen naponta d. u. 1—4 óráig.

Legkorább érő székely törökbuza

Vetőmag,

alólírtnál megrendelhető. Csira képessége kifogástalan. Egy hectoliter ára 5 frt. 80 kr. helybeli vasut állomáshoz szállítva. Csomagolás legjutányosabban számítatik.

(12.) (1—3)

Megrendelések czimzendők:

Nagy Elek, gazdatiszt.

Maros-lye.

(1.)

Figyelmeztetés.

(18-52.)

A jégüzlet ideje közeledtével felhívjuk a birtokos osztály becses figyelmét azon — eddigelé egy biztosító társaság által sem nyújtott — megközelítő előnyökre, melyeket társaságunk biztosító feleinknek felajánl.

Ugyanis azon felek, a kik várható kalászos terményeiket (a repceze kivételével) május hó 10-ke előtt biztosítják, minekutánna azon esetre, ha május 25-ig bezárólag biztosított vetéseiket fagy rongálná, a fagy által megrongált vetések biztosított értéke után a díjakat visszszakapják és a fagy által meg nem rongált termés értéke továbbra is érvényben fenntartatik; szükséges azonban, hogy a fagy által okozott kár és annak mennyisége azonnal bejelentessék, hogy a díjvisszatérítést függelék által rendezhessük. Május 25-ke után jelentett fagy által okozott kár után nem térítetik díj-vissza.

Továbbá, hogy társaságunk azon feleket, a kiknek terméseik (dohány és szőlő kivételével) a múlt 1878. évben társaságunknál voltak biztosítva, de kárt nem szenvedtek, a múlt évben fizetett tiszta díj után, ha hasonló biztosításukat jelen évben is intézetünknel eszközöltetik, $8\frac{1}{2}\%$ díj engedményben részesíteti, mely összeg, hivatkozással az illető múlt évi kötvény számra, az idej kötvényben lesz leirandó.

**Az első magyar általános biztosító társaság
kolozsvári főügynöksége.**

Piaci árak.

A heti vásár		Egy hectoliter (=70 kupa)					100 kilo		1 köbméter	1 kilo	
helye	napja	tiszta buza	alegy buza	rozs	árpa	zab	törökbuza	széna	szalma	tüzipfa	marhahús
á r a k r a j o z á r o k b a n											
Beszterce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brassó	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Csik-Szereda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Décs	april 28	400	350	300	—	175	240	300	100	200	36
Déva	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Erzsébetváros	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fogaras	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
K.-Fehérvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gy.-Sz.-Miklós	april 26	750	680	400	375	225	375	170	40	—	36
Kolozsvár	maj. 1	466	—	300	—	180	300	170	190	300	42
V.-Vásárhely	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagy-Snyed	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
N.-Szobon	maj. 2	560	460	340	340	210	310	140	80	300	40
Szegvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S.-Sz.-György	maj. 1	600	540	380	320	220	400	280	150	400	40
Szamosújvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sz.-Régen	maj. 1	470	338	305	—	160	232	130	60	260	40
Sz.-Udvarhely	april 29	600	450	350	—	200	330	180	40	200	36
Torda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V.-Hunyad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Melléletek

100 darabonként 1 forint 40 krajával számíttatnak.

A hirdetés szövegét a t. megrendelőnek minden külön díj nélkül teljes szerinti akarhányszor változtathatják.

Az „Erdélyi gazda“ hirdetési díjszabályzata.

A kívánt tér megnevezése	széri hirdetésnél										
	fizetendő forint										
	1	1-3	4-6	7-12	13-18	19-24	25-30	31-36	37-42	43-52	53
$\frac{1}{16}$ v. egész oldal	7	20	30	65	95	120	140	160	150	210	
$\frac{1}{10}$ v. fél „	4	10	18	33	48	60	70	80	90	105	
$\frac{1}{10}$ v. negyed „	3	6	9	17	24	30	35	40	45	53	
$\frac{1}{16}$ v. nyolcad oldal	2	3	5	9	12	15	18	20	23	27	
$\frac{1}{10}$ v. tízhatod „	1	2	3	5	6	8	9	10	12	14	

Ezenkívül 30 kr. bélyegdíj annyiszor, a hányszor a hirdetés megjelenik.

Egyletünk t. tagjai és

lapunk t. előfizetői

25% vagyis egy negyedrészt engedményben részesülnek, ha hirdetésük beküldésekor tagsági vagy előfizetői minőségükre hivatkoznak.